

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Педагогічний факультет

Кафедра початкової освіти та освітніх інновацій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

РОЗВИТОК SOFT SKILLS В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виконала: здобувачка вищої освіти

ОПП «Початкова освіта», спеціальності

013 Початкова освіта, групи ПОм-21

Гоголь Марія Іванівна

Науковий керівник **Романишин Р.Я.**,

доктор педагогічних наук, професор

Рецензент **Зозуляк-Случик Р.В.**,

доктор педагогічних наук, професор

АНОТАЦІЯ

Гоголь М. Розвиток *soft skills* в учнів початкової школи в умовах проєктної діяльності. Рукопис. 2025.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) освітнього рівня зі спеціальності 013 «Початкова освіта», Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 2025.

У роботі досліджено проблему формування *soft skills* в учнів початкової школи та обґрунтовано методичні засади їх розвитку засобами проєктної діяльності. Теоретично проаналізовано сутність м'яких навичок, їх значення для успішності молодших школярів у навчальній, соціальній та особистісній сферах. Уточнено структуру *soft skills* для учнів початкової ланки, визначено ключові критерії та показники їх сформованості.

У межах дослідження розроблено систему навчальних проєктів, спрямованих на розвиток комунікативних, соціальних, емоційно-вольових, організаційних та творчих умінь. Обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують результативність формування м'яких навичок: інтеграцію змісту, кооперативні форми взаємодії, рефлексивний супровід, діяльнісний підхід.

Експериментальна перевірка ефективності запропонованої методики засвідчила позитивну динаміку розвитку *soft skills* у здобувачів освіти експериментального класу порівняно з контрольним. Результати дослідження підтверджують, що проєктні технології є ефективним засобом розвитку *soft skills* у молодших школярів, забезпечують особистісний розвиток, сприяють формуванню навичок XXI століття та підвищують якість освітнього процесу в початковій школі.

Ключові слова: *soft skills*, учні початкової школи, проєктна діяльність, комунікація, співпраця, креативність, методика навчання, початкова школа.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1. Розвиток soft skills як психолого-педагогічна проблема.....	10
1.2. Особливості розвитку soft skills в учнів початкової школи.....	22
1.3. Проєктна діяльність як засіб розвитку soft skills.....	31
Висновки до розділу 1	40
Розділ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	42
2.1. Методика формування soft skills у процесі проєктної діяльності	42
2.2. Методика проведення та результати експериментального дослідження.....	58
Висновки до розділу 2	70
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах динамічного розвитку суспільства та глобальних трансформацій в освіті зростає потреба у фахівцях, здатних швидко адаптуватися до змін, ефективно працювати в команді, критично мислити, відповідально ставитися до завдань і комунікувати з іншими. Саме ці якості входять до переліку м'яких навичок (*soft skills*), які визнані ключовими у 21 столітті поряд із академічними знаннями.

Особливої ваги набуває формування *soft skills* саме у початковій школі, оскільки цей період є сенситивним для розвитку особистісних якостей, формування базових моделей соціальної взаємодії та емоційної регуляції. Початкова освіта має не лише передавати знання, а й закладати основи життєвих компетентностей, необхідних для успішного функціонування в суспільстві.

Проектна діяльність виступає як одна з найефективніших педагогічних технологій для розвитку *soft skills*, оскільки передбачає активну участь учнів у спільній діяльності, прийняття рішень, розв'язання проблем, презентацію результатів, відповідальність за виконання завдань. В умовах проєктного навчання створюється природне середовище для розвитку комунікативних навичок, критичного і креативного мислення, лідерських якостей, самостійності.

Однак, попри визнання значущості м'яких навичок, у сучасній педагогічній практиці бракує системного підходу до їх формування у молодших школярів. Актуальним є також питання добору ефективних методів, прийомів і форм організації проєктної діяльності з урахуванням вікових особливостей дітей.

Дослідження, спрямоване на теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку можливостей розвитку *soft skills* в учнів початкової школи засобами проєктної діяльності, є актуальним, своєчасним і має значний практичний потенціал. Його результати можуть стати

основою для вдосконалення методик початкового навчання, сприяти формуванню нової генерації учнів, здатних до ефективної взаємодії, самореалізації та соціальної адаптації.

Актуальність розвитку *soft skills* в учнів початкової школи визначається низкою нормативно-правових документів, які регламентують модернізацію освітнього процесу в умовах реформування загальної середньої освіти. Одним із базових актів є Закон України «Про освіту» (2017), що визначає мету освіти як всебічний розвиток особистості, її компетентностей і навичок, необхідних для життя в сучасному світі. У документі акцентується на формуванні ключових і наскрізних компетентностей, до яких належать і так звані м'які навички (*soft skills*): уміння комунікувати, критично мислити, працювати в команді, приймати рішення та нести відповідальність.

У Законі України «Про загальну середню освіту» (2020) також підкреслюється важливість розвитку компетентностей, що відповідають сучасним потребам суспільства. Закон орієнтує освітній процес на розвиток не лише академічних знань, а й практичних, соціальних, комунікативних умінь, які необхідні для успішної адаптації учня в реальному житті.

Концепція «Нова українська школа» (НУШ), що стала основою для реформування змісту та методів навчання, передбачає впровадження компетентнісного підходу до освіти. Одним із визначальних аспектів цієї Концепції є формування в учнів здатності до співпраці, комунікації, критичного мислення, емоційного інтелекту та ініціативності – усі ці якості входять до переліку *soft skills*. У межах Концепції також обґрунтовано доцільність використання проєктної діяльності як ефективного методу формування зазначених навичок у молодших школярів.

Державний стандарт початкової освіти (2018) деталізує компетентності, які повинні бути сформовані в учнів на кінець кожного циклу навчання. Серед них – соціальні і громадянські компетентності, уміння працювати в групі, вирішувати проблеми, вести діалог, планувати дії

та рефлексувати результати – усе це безпосередньо пов'язано з розвитком soft skills.

Також важливою є роль Професійного стандарту вчителя початкової школи (2020), в якому окреслено здатність педагога організувати навчальний процес з урахуванням особистісного розвитку учнів. У документі зазначено, що вчитель повинен сприяти розвитку в учнів соціальних, емоційних і комунікативних навичок через інтерактивні методи навчання, серед яких і проєктна діяльність.

Таким чином, уся нормативно-правова база свідчить про актуальність проблеми розвитку soft skills у здобувачів початкової освіти. Проєктна діяльність, як інноваційний і ефективний підхід до організації освітнього процесу, знаходить підтримку у всіх ключових освітніх документах та виступає важливим інструментом реалізації компетентнісного підходу в сучасній школі.

Проблема формування м'яких навичок (soft skills) у молодших школярів упродовж останніх років привертає дедалі більшу увагу науковців, педагогів-практиків та освітніх політиків, оскільки саме ці навички визначають здатність особистості ефективно функціонувати в сучасному динамічному, інформаційно насиченому світі. У науково-педагогічній літературі soft skills розглядаються як комплекс соціальних, комунікативних, емоційних і когнітивних навичок, які забезпечують успішну взаємодію з оточенням, уміння працювати в команді, приймати рішення, розв'язувати проблеми, критично мислити.

Теоретичні засади формування soft skills досліджуються у працях сучасних українських науковців: О. Савченко, Н. Бібік, Л. Шелестової, І. Богданець-Білокаленко та ін., які підкреслюють важливість розвитку життєвих компетентностей у початковій школі. У контексті компетентнісного підходу soft skills ототожнюються з ключовими компетентностями, що мають бути сформовані в процесі навчання.

Ідеї розвитку соціальних та емоційних навичок на початковому етапі освіти розробляються і в межах міжнародних досліджень (PISA, OECD), де наголошується на потребі інтеграції елементів емоційного інтелекту, лідерства, командної роботи у навчальні програми. Такі дослідження свідчать про універсальність і важливість soft skills як основи успішної освіти і подальшого життєвого шляху.

Проблема проєктної діяльності як засобу формування soft skills вивчається в роботах В. Кузя, О. Пометун, С. Трач, які обґрунтовують ефективність використання проєктного методу в освітньому процесі початкової школи. Наголошується, що проєктна діяльність дає змогу дітям брати участь у спільному вирішенні реальних або наближених до реальності завдань, що сприяє формуванню відповідальності, самоорганізації, ініціативності, вміння співпрацювати.

Окремої уваги заслуговують дослідження, які акцентують на ролі цифрового середовища та сучасних технологій у розвитку soft skills в учнів (А. Стадній, С. Голод). У наукових звітах та матеріалах конференцій зазначається, що інтеграція цифрових інструментів у проєктну діяльність стимулює креативність, комунікативні вміння та критичне мислення учнів.

Попри наявність значної кількості теоретичних розвідок, питання системного підходу до формування soft skills саме в умовах проєктної діяльності у початковій школі потребує подальшого глибокого дослідження. Залишається відкритим питання розроблення методичних рекомендацій для педагогів щодо інтеграції проєктного методу з метою розвитку м'яких навичок на рівні практики. Отже, проблема є актуальною, перспективною і вимагає подальших наукових і прикладних досліджень.

Ці аспекти визначили актуальність проблеми та зумовили вибір теми дослідження: «Розвиток soft skills в учнів початкової школи в умовах проєктної діяльності»

Об'єкт дослідження – процес розвитку soft skills в учнів початкової школи.

Предмет дослідження – розвитку soft skills в учнів початкової школи в умовах проєктної діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання проєктної діяльності в процесі розвитку soft skills в учнів початкової школи.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні та методичні джерела, що стосуються розвитку soft skills у молодших школярів, та з'ясувати потенціал проєктної діяльності у формуванні м'яких навичок.
2. Визначити можливості методу проєктів щодо розвитку soft skills в учнів початкових класів і сформулювати вимоги до змісту, структури та методичного забезпечення системи завдань.
3. Розробити та адаптувати для використання в закладах початкової освіти систему навчальних проєктів, спрямованих на формування м'яких навичок у молодших школярів.
4. Експериментально перевірити результативність запропонованої методики розвитку soft skills у процесі проєктної діяльності.

Методи дослідження:

теоретичні (аналіз проблеми на основі вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури, програм і підручників в початковій школі; аналіз різних підходів до висвітлення проблем сучасної методики, вивчення педагогічного досвіду);

емпіричні (спостереження за діяльністю молодших школярів у навчальному процесі, анкетування, інтерв'ювання, аналіз контрольних робіт учнів, педагогічний експеримент);

статистичні (обробка і аналіз результатів педагогічного експерименту).

Практичне значення дослідження полягає у тому, що результати роботи можуть бути використані студентами для підготовки до практичних занять, вчителями початкової школи у освітньому процесі.

База дослідження:

Апробація дослідження здійснювалася на звітній науковій конференції студентів університету 2024/25 рр.: Гоголь М., Романишин Р. Розвиток soft skills в учнів початкової школи в умовах проєктної діяльності. Збірник науково-методичних робіт студентів спеціальності АЗ Початкова освіта. Секція природничо-математичних та мистецько-технологічних дисциплін. Івано-Франківськ. 2025. С.37-42.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (60 найменувань). Робота містить 2 схеми; 7 таблиць, 4 діаграми. Обсяг роботи 85 сторінок друкованого тексту.

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Розвиток soft skills як психолого-педагогічна проблема

У сучасних умовах трансформації освіти та суспільних запитів зростає потреба у формуванні в здобувачів освіти не лише академічних знань, а й м'яких навичок (soft skills), які забезпечують успішну адаптацію до викликів реального життя. Розвиток критичного мислення, емоційного інтелекту, вміння працювати в команді, відповідальності, креативності – стає не лише вимогою часу, а й запорукою життєвої та професійної самореалізації людини.

Проблема розвитку soft skills у молодшому шкільному віці перебуває у фокусі уваги психологів, педагогів, соціальних працівників, адже саме в цей період закладаються основи особистісної зрілості, соціальної взаємодії та самоусвідомлення. Науковці (О. Савченко, О. Пометун, Т. Ільченко, С. Максименко та ін.) підкреслюють важливість цілісного підходу до розвитку дитини, який передбачає гармонійне поєднання когнітивного, емоційного, соціального й мотиваційного компонентів.

Попри широку популярність терміна «soft skills» у науково-популярному та педагогічному дискурсі, у вітчизняній психолого-педагогічній науці спостерігається певна термінологічна нечіткість. Зокрема, часто використовуються синоніми – «м'які навички», «універсальні здібності», «життєві компетентності», що потребує глибшого концептуального осмислення цього явища.

В умовах сучасного суспільства успіх людини залежить не лише від її професійних знань і технічних умінь, але й від так званих «м'яких навичок» (soft skills), які сприяють ефективній комунікації, взаємодії з іншими людьми, адаптивності та розвитку емоційного інтелекту. Термін «м'які навички» охоплює широкий спектр особистісних якостей, моделей

поведінки та соціальних компетентностей, які не дозволяють людині ефективно діяти в різних життєвих і професійних ситуаціях [53, с.20].

У контексті освітнього процесу формування м'яких навичок є особливо важливим, адже вони становлять основу для розвитку комунікативних, творчих та організаційних здібностей в учнів початкових класів. Ці навички допомагають учням краще адаптуватися до умов сучасного світу, сприяти ефективній співпраці, здатності вирішувати проблеми та проявляти лідерські якості.

Розуміння сутності м'яких навичок дозволяє встановити найбільш ефективні методи та підходи для їх розвитку, що є завданням сучасної педагогіки.

У доповідях і дослідженнях міжнародних громадських організацій термін «м'які навички» вживався під різними назвами, хоча мав однакове значення. Наприклад, Всесвітня організація охорони здоров'я назвала ці їх «життєвими навичками», Інститут майбутнього (Institute for the Future) – «навички майбутньої роботи», у дослідженнях Tuning Educational Structures вони згадуються як «загальні навички», а в доповіді «Навички та компетенції 21 століття для учнів нового тисячоліття в країнах ОЕСР» їх визначали як «21 століття навички» [56, с.389].

Досліджуючи поняття «м'які навички», важливо мати існуючий теоретичний досвід з цієї теми. Попри певні напрацювання, у науковій літературі це питання часто залишається поза межами основних досліджень. На сьогодні термін «м'які навички» є недостатньо дослідженим, і на сьогодні відсутня єдина узгоджена класифікація цих навичок.

А. Стадній і С. Голод вважає, що «м'які навички» – це особистісні якості, які забезпечують успішність працівника [43; 44]. Н. Длугунович наголошує, що ці навички неможливо спостерігати разом, і наводить приклади управлінських та комунікативних умінь [15, с.239]. На думку К. Ковалю, «м'які навички» – це соціологічний термін, що характеризує критичний інтелект, а також особистісні характеристики [26, с.162].

М'які навички («soft skills») часто пропонуються як універсальні вміння, тісно пов'язані з особистісними якостями, соціальними здібностями та управлінськими навичками. Так, М. Cinque та D. Haselberger відзначають, що ці навички є динамічним поєднанням когнітивних і метакогнітивних умінь, міжособистісних, інтелектуальних та практичних складових, які сприяють адаптації, позитивній поведінці та ефективному вирішенню викликів у професійному та повсюдному житті [56, с.390].

Аналізуючи український та зарубіжний досвід, можна стверджувати, що м'які навички – це сукупність умінь, найбільш необхідних для успішного міжособистісного спілкування, досягнення цілей за допомогою критичного та творчого мислення, а також елементів емоційного інтелекту. Ці навички відіграють важливу роль у житті людини та впливають на її професійний розвиток і працездатність.

Розглянемо класифікацію м'яких навичок («soft skills»).

К. Коваль пропонує поділ м'яких навичок на три основні групи: індивідуальні (здатність приймати рішення, позитивне мислення, оптимізм тощо), комунікативні (уміння створювати та проводити якісні презентації, взаємодіяти з іншими людьми) та управлінські (робота в команді, об'єднання й мотивація команди) [26, с.162].

Н. Длугунович виокремлює такі категорії м'яких навичок: особистісні, комунікативні, управлінські та стратегічні навички. Т. Волошина, О. Глазунова та В. Корольчук надали до цього списку ще навички управління інформацією, що є важливим у сучасному світі [15, с.239].

Професор Мельбурнського університету та керівник міжнародного наукового проекту з оцінки й викладання навичок XXI століття (ATC21S) П. Гріффін розуміє, що, незважаючи на різні набори компетенцій у кожній країні, вони завжди охоплюють навички, актуальні для XXI століття. Серед них: критичне мислення, комунікаційні навички, здатність до спільної роботи, творчий підхід і навички взаємодії в цифровому середовищі. Ці

навички отримали назву «4C's»). Освітній альянс «Партнерство з навчання у XXI столітті» досліджував формулу Чотирьох К, до якої входять: креативність, критичне мислення, кооперація та комунікативні вміння (схема 1.1). Саме ці компетенції запускаються як недолік для майбутнього [51, с.261].

Схема 1.1.

Розглянемо детально кожен компонент моделі 4К, починаючи з креативності. Хоча цей термін використовувався протягом тривалого часу, як окреме поняття креативність була виділена лише в 1950-х роках завдяки дослідженням Дж. Гілфорда. Учений визначав креативність як здатність відходити від стереотипних способів мислення. На його думку, основою творчого процесу є здатність розв'язувати проблему різними способами, уникаючи причинно-наслідкових обмежень. Цей процес він назвав дивергентним мисленням, протилежністю якого є конвергентне мислення – схильність звужувати всі можливі варіанти до одного рішення. Після публікації праць Дж. Гілфорда, де він розмежує ці два типи мисленнєвих операцій, концепція креативності отримала широке визнання й стала об'єктом активних наукових досліджень.

Американський психолог Е. Торренс розглядав креативність як універсальну пізнавальну здатність до творчості, яка проявляється у процесі процесу труднощів, нестачі або результатів у знаннях та їх вирішення через пошук і перевірку гіпотез.

Е. Торренс визначив такі основні параметри креативності:

1. *Легкість* – швидкість виконання завдань і здатність генерувати нові, незвичайні ідеї.
2. *Гнучкість* – уміння висувати різноманітні ідеї, змінювати підходи до вирішення проблеми, переходити від одного аспекту завдання до іншого.
3. *Оригінальність* – здатність створювати ідеї, які відрізняються від очевидних, простих або загальноприйнятих.
4. *Точність* – ретельність і важливість у виконанні завдань, здатність детально опрацювати висвітлені ідеї та аналізувати проблеми в життєвих ситуаціях.

Командна робота навчає співпрацювати в групі, координувати дії команди, знаходити компромісні рішення для досягнення спільної мети, особливо в умовах конфліктних ситуацій, а також бути активним і відповідальним членом колективу. Важливо, щоб учень мав можливість змінювати ролі в команді, спробувавши себе в різних групах, щоб зрозуміти, яка роль йому цікава, яку він хоче відзначити та яку йому делегує колектив [43; 44].

Ця навичка є важливою для розвитку індивідуальної стратегії спілкування з іншими, особливо коли члени команди незнайомі, мають різні погляди на одну проблему, відрізняються темпераментом тощо.

Уміння взаємодіяти та спілкування сприяє формуванню ефективної комунікаційної стратегії (визначати, слідувати та адаптувати напрямок спілкування відповідно до його мети). Воно дозволяє учням конструктивно взаємодіяти з учителями та однолітками, особливо коли учасники належать до різних національностей, культур чи релігій.

Критично оцінювати завдання чи проблему означає розглядати її з різних точок зору, готовність приймати та аналізувати альтернативні позиції. Критичне мислення передбачає здатність здійснювати ретельний і осмислений аналіз питань, мислити логічно, порівнювати факти, класифікувати інформацію, визначати причинно-наслідкові зв'язки,

прогнозувати та формулювати аргументовану позицію на основі достовірних фактів [51, с.261].

Ці навички допомагають учням перевіряти достовірність інформації, визначати її значущість, аналізувати й узагальнювати зміст. Оскільки в повсякденному житті, зокрема через Інтернет, ЗМІ чи інші джерела, учні постійно стикаються з великою кількістю інформації, критичне мислення дозволяє їм осмислювати отримані дані, визначати проблеми, шукати рішення та досліджувати альтернативні варіанти їх вирішення.

На думку Національної ради з найкращих практик, критичне мислення є інтелектуальним процесом, що включає активну та ефективну концептуалізацію, аналіз, синтез, оцінку та застосування інформації, отриманої через спостереження, досвід, роздуми, рефлексію або спілкування, для формування обґрунтованого уявлення про ситуацію.

Комунікація є соціальним процесом, що включає обмін інформацією з метою передачі значень і досягнення певних результатів. Вона може проводитися в різних формах: від написання чи читання книг до проведення презентацій чи участі в дебатах. Основними навичками комунікації є вміння визначати мета спілкування, створювати чіткі й змістовні повідомлення, підтримувати емоційний та освітній рівень співрозмовників, а також підтримувати правила і норми, що відповідають конкретному контексту. Розвиток цих навичок можливий у поєднанні з іншими видами завдань.

Отже, сутність поняття «м'які навички» поєднує в собі здатності особистості ефективно взаємодіяти з іншими, адаптуватися до змін, вирішувати проблеми, критично мислити, а також демонструвати емоційну зрілість і комунікативну компетентність. М'які навички включають в себе роботу в команді, прийняття рішень, управління емоціями, спілкування та співпрацювати, що є важливим для адаптації в сучасному швидкозмінному світі та досягнення особистого і професійного успіху. Вони розвиваються через практичну діяльність, саморефлексію і взаємодію з іншими людьми.

Освітнє середовище відіграє ключову роль у розвитку м'яких навичок, залишаючись саме в умовах навчання та взаємодії з однолітками, вчителями та іншими учасниками освітнього процесу учні здобувають не тільки академічні знання, а й важливі соціальні та емоційні вміння. Навчальні заклади, що сприяють розвитку м'яких навичок, створюють умови для формування особистості, здатної до адаптації в мінливому світі, ефективної комунікації, співпраці та розв'язання проблем.

Розвиток м'яких навичок відбувається через різноманітні форми навчання: групову роботу, проекти, дискусії, рольові ігри, дебати та інші інтерактивні, які стимулюють активну взаємодію учнів і допомагають їм розвивати критичне мислення, здатність до самовираження, ефективне управління часом та емоціями. Також, активна участь у колективних проектах сприяє розвитку командної роботи та лідерських якостей, а участь у дискусіях або дебатах – розвиток комунікативних навичок.

Освітнє середовище – це цілісна система умов, засобів і взаємодій, які забезпечують ефективне навчання, виховання та розвиток особистості здобувача освіти. У педагогічній літературі та словниках це поняття розглядається як педагогічно організований простір, що створює можливості для формування інтелектуальних, моральних, емоційних та соціальних якостей дитини. Згідно з тлумаченням у Педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка, освітнє середовище – це сукупність умов і засобів, які впливають на особистість у процесі навчання та виховання [10]. Науковці, зокрема В. Бондар і Н. Бібік, підкреслюють динамічний та інтегративний характер освітнього середовища, що включає фізичні, інформаційні, психологічні й соціальні компоненти, необхідні для самореалізації й розвитку дитини [1].

Особливу увагу в сучасній освіті приділяється створенню середовищу, яке мотивує до розвитку гнучких навичок. Залучення до практичних завдань, різноманітність освітніх методик та технологій, що поєднують традиційні та інноваційні підходи, сприяють формуванню не

лише інтелектуальних, а й соціальних якостей учнів, таких як емоційний інтелект, стресостійкість і креативність. Таким чином, освітнє середовище не лише підтримує, а й активно стимулює розвиток м'яких навичок, що є необхідними для успіху в сучасному суспільстві та на ринку праці.

Емоційний комфорт є необхідною умовою для розвитку емоційної стійкості, вміння керувати своїми емоціями та соціальної компетентності. Створення атмосфери довіри і підтримка в класі допомагає учням відчувати себе безпечно і комфортно, що сприяє їх особистісному росту та розвитку позитивних взаємодій. Активне навчання є важливою складовою освітнього процесу. Використання інтерактивних методик, що передбачають активну участь учнів (через проекти, групові роботи, рольові ігри тощо), дозволяє їм розвивати такі важливі м'які навички, як командна робота, комунікативність, креативність та критичне мислення. Це допомагає учням вчитися працювати разом, обговорювати ідеї, висловлювати свою думку, а також шукати творчі способи вирішення проблеми. Індивідуалізація навчання є важливою для розвитку кожного учня відповідно до його потреб та інтересів. Коли освітнє середовище враховує ці індивідуальні особливості, учні мають можливість розвивати самостійність, лідерські якості, а також навчитися брати відповідальність за власний розвиток [51, с.261].

Учитель відіграє важливу роль у розвитку м'яких навичок в учнів, хоча він не тільки передає знання, а й стає ключовою фігурою, яка формує особистісні якості учнів. За допомогою різноманітних методів активного навчання, таких як групові завдання, проекти та рольові ігри, вчитель створює умови для розвитку таких важливих соціальних навичок, як командна робота, здатність вирішувати конфлікти та емоційну грамотність. Учні навчаються співпрацювати, обговорювати різні точки зору, конструктивно вирішувати конфлікти і краще розуміти як свої, так і чужі емоції. Це забезпечує не тільки ефективне навчання, але й формує соціально зрілих особистостей, готових до взаємодії в суспільстві.

Інтеграція м'яких навичок у навчальний процес є важливою складовою сучасної освітньої практики. Це дає можливість забезпечити гармонійний розвиток цих навичок в рамках усіх предметів навчальної програми через різноманітні види діяльності. Проектна діяльність є потужним інструментом для розвитку навичок планування, організації роботи в команді та прийняття рішень. Інтерактивні методи, такі як дебати, дискусії та рольові ігри, допомагають учням розвивати критичне мислення, комунікаційні та презентаційні навички. Проблемно орієнтоване навчання дозволяє працювати з реальними ситуаціями, що потребують вирішення конкретних проблем, тим самим сприяючи розвитку творчих та аналітичних здібностей учнів. Усі ці методи створюють умови для ефективного розвитку м'яких навичок у процесі навчання, створюючи його більш інтерактивним і прикладним [7, с. 46].

Освітнє середовище є комплексним і охоплює не тільки фізичний простір класної кімнати, але й соціальний та культурний контексти, в яких відбувається навчання. Культурні особливості та соціальні взаємодії учнів мають значний вплив на їхній розвиток та освіту. Інтеркультурна комунікація сприяє розвитку навичок міжкультурного спілкування, порушення вивчення різних мов та культур розширює кругозір учнів, покращує їхнє розуміння світу та готує адаптуватися до глобалізованого суспільства. Соціальна взаємодія в рамках навчання та позакласних заходів дозволяє учням розвивати важливі соціальні навички, такі як лідерство, емпатія та відповідальність. Спільна діяльність покращує формування комунікативних навичок, уміння працювати в команді та знаходити рішення у складних ситуаціях.

Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній процес відкриває нові можливості для розвитку м'яких навичок. Використання цифрових інструментів, таких як онлайн-платформи для співпраці, віртуальні симуляції та медіа-ресурси для створення презентацій і проектів, значно підвищує технічні та цифрові навички учнів. Навчання

користуванню сучасними технологіями сприяє розвитку критичного мислення, зацікавленим учням ефективно працювати зі інформацією і вирішувати проблеми. Водночас спілкування в цифровому середовищі, через онлайн-платформу для обговорення ідей та зворотного зв'язку, дозволяє учням вдосконалювати свої навички взаємодії, працювати в команді та досягати кращих результатів у спільних завданнях.

М'які навички охоплюють широкий спектр умінь: комунікація, емоційний інтелект, вміння працювати в команді, саморегуляція, критичне мислення, відповідальність, креативність тощо. Вони не мають жорсткого академічного вираження, проте істотно впливають на навчальну мотивацію, поведінкові реакції та загальну психологічну готовність дитини до викликів шкільного життя. Особливої актуальності це питання набуває у контексті реалізації Концепції Нової української школи, що передбачає всебічний розвиток учня як компетентної особистості, здатної до самореалізації та ефективної участі в соціумі [53, с.20].

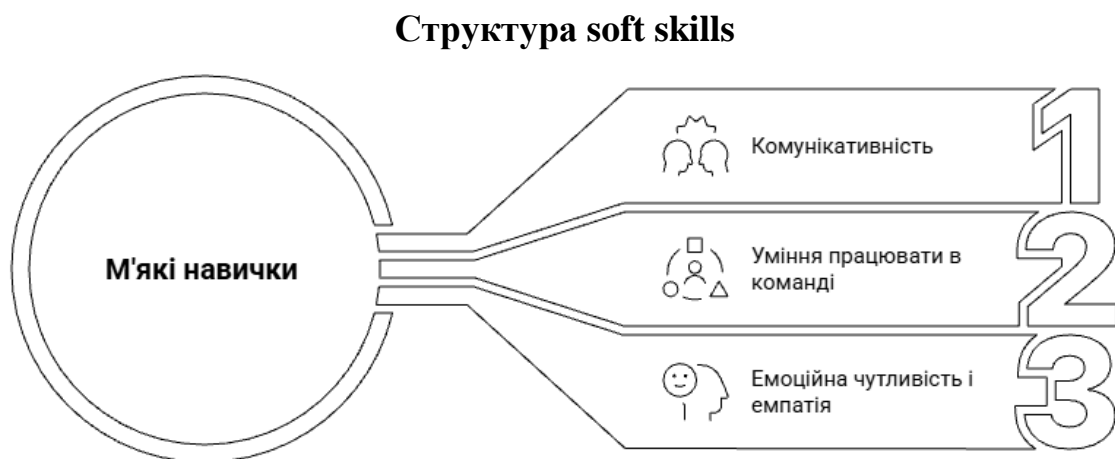
М'які навички (англ. *soft skills*) – це комплекс особистісних якостей, установок, міжособистісних і емоційних умінь, які забезпечують ефективну взаємодію з оточенням, адаптацію в суспільстві та успішне виконання різноманітних життєвих ролей. У контексті початкової освіти м'які навички є не менш важливими, ніж академічні знання, оскільки вони формують фундамент для подальшого особистісного, навчального й соціального розвитку дитини [15, с. 240].

У роки навчання в початковій школі відбувається інтенсивний розвиток ключових психічних процесів, які формують основу для становлення особистості дитини. Зокрема, у цей час активно розвиваються такі психологічні новоутворення, як довільність поведінки, внутрішній план дій, здатність до рефлексії, формування самосвідомості та мотиваційної сфери. Ці зміни є надзвичайно важливими, оскільки саме на цьому віковому етапі діти починають усвідомлювати власні дії, регулювати поведінку

відповідно до норм і вимог соціального середовища, а також оцінювати себе у взаємодії з іншими.

Такі психологічні передумови створюють сприятливий ґрунт для формування м'яких навичок: особистісних якостей і соціально-емоційних умінь, які необхідні для ефективної комунікації, співпраці, саморозвитку та адаптації в суспільстві. До переліку найважливіших м'яких навичок, що формуються саме в цьому віці, належать (схема 1.2.): комунікативність, що проявляється у вмінні виражати свої думки, слухати співрозмовника та вести діалог; уміння працювати в команді, яке передбачає здатність співпрацювати з однолітками задля досягнення спільної мети; емоційна чутливість і емпатія, що виявляються у здатності розуміти почуття інших людей і відповідати на них адекватно.

Схема 1.2.

Крім того, у цьому віці формуються такі важливі якості, як самоконтроль – уміння керувати власними емоціями й поведінкою; креативне мислення, що допомагає знаходити нестандартні рішення; наполегливість і відповідальність, які сприяють доведенню розпочатого до кінця та усвідомленню особистої ролі в навчальному процесі; а також адаптивність до нових умов, яка є необхідною для успішного функціонування в мінливому освітньому середовищі.

У шкільному середовищі м'які навички відіграють ключову роль у формуванні соціально адаптованої та успішної особистості здобувача

початкової освіти. Вони забезпечують не лише академічну успішність, а й гармонійне входження дитини в систему міжособистісних взаємин та шкільної спільноти. Завдяки сформованим м'яким навичкам дитина здатна будувати конструктивні стосунки з однолітками й педагогами, демонструючи повагу, відкритість до співпраці та здатність до ефективної комунікації [8, с.95].

Окрім того, володіння соціально-емоційними вміннями дає змогу школярам вирішувати конфлікти ненасильницьким шляхом, застосовуючи діалог і взаєморозуміння як основні інструменти. М'які навички також сприяють активній участі у колективних проєктах та групових формах роботи, що розвиває командну взаємодію, відповідальність за спільний результат і почуття причетності до навчального процесу.

Особливе значення має здатність дитини до емоційної саморегуляції – уміння розпізнавати, контролювати й виражати власні емоції у socially прийнятний спосіб, а також розуміти емоційні стани інших, що є основою для розвитку емпатії та толерантності. Критичне мислення, яке теж належить до м'яких навичок, формує здатність аналізувати ситуації, оцінювати можливі варіанти дій та приймати обґрунтовані рішення.

Формування цих умінь безпосередньо впливає на успішність навчання, самооцінку, соціальну включеність, а також на загальне психологічне благополуччя дитини. Наприклад, учень, який має розвинені навички саморегуляції, здатен краще концентруватися на завданнях, менше піддається стресу й легше долає навчальні труднощі. Діти, які вміють співпрацювати, швидше адаптуються до нових освітніх умов і проявляють ініціативу в навчанні.

Важливо підкреслити, що м'які навички не є вродженими – вони формуються в процесі соціального досвіду, тому педагогічна система початкової школи має активно сприяти їхньому розвитку через:

- впровадження кооперативних форм навчання (групова робота, ігрові методи, проєктна діяльність),

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату в класі,
- особистісно орієнтований підхід до кожної дитини,
- міждисциплінарні освітні стратегії (поєднання емоційного навчання з предметними дисциплінами).

М'які навички виступають основою для формування життєво компетентної особистості, що здатна не лише до академічного успіху, а й до ефективної взаємодії з іншими, емоційного самовираження й відповідального вибору у складному світі. Їхнє цілеспрямоване розвиток у початковій школі є запорукою подальшого гармонійного становлення дитини як особистості [28, с.99].

Таким чином, розгляд розвитку soft skills як психолого-педагогічної проблеми потребує міждисциплінарного підходу, який дозволяє поєднати знання з педагогіки, психології розвитку, освітньої інноватики та соціальної педагогіки, враховуючи вікові особливості здобувачів початкової освіти.

1.2. Особливості розвитку soft skills в учнів початкової школи

Період молодшого шкільного віку є фундаментальним у становленні особистості дитини. Саме в цей час активно формуються базові соціальні та емоційні навички, які у подальшому визначають здатність до взаємодії, саморегуляції, прийняття рішень та ефективної комунікації. Тому розвиток м'яких навичок (soft skills) у молодших школярів набуває особливого значення в контексті реалізації компетентнісного підходу в освіті.

Учні початкової школи перебувають у чутливому періоді до навчання й соціального розвитку. Вони активно навчаються працювати в команді, слухати інших, висловлювати власну думку, налагоджувати стосунки, долати труднощі. Усі ці вміння прямо пов'язані з м'якими навичками, які, на відміну від hard skills, не мають вузькопрофесійного спрямування, але є універсальними для будь-якої життєвої сфери.

Водночас розвиток soft skills у цьому віці має певні специфічні особливості, зумовлені віковими психологічними характеристиками,

зокрема емоційною нестійкістю, імпульсивністю, високим рівнем наочно-образного мислення. Це вимагає від учителя гнучкого педагогічного підходу, використання ігрових, інтерактивних та проєктних форм діяльності, які сприяють не лише засвоєнню навчального матеріалу, а й формуванню навичок співпраці, відповідальності, емоційної саморегуляції та критичного мислення.

Молодший шкільний вік охоплює період від 6–7 до 10 років і характеризується інтенсивним розвитком особистості дитини, активним засвоєнням соціальних норм, формуванням моральних якостей і базових навичок міжособистісного спілкування. Саме в цьому віці закладаються основи *soft skills* – м'яких навичок, які визначають успішну адаптацію особистості до соціального середовища та є необхідними як у навчальній діяльності, так і в повсякденному житті.

Комунікативні навички є однією з ключових складових *soft skills*, формування яких у молодших школярів відіграє вирішальну роль у їхньому подальшому особистісному та соціальному розвитку. Особливість розвитку комунікативних умінь у цьому віці зумовлена тим, що діти лише починають активно засвоювати норми мовленнєвої поведінки, правила ведення діалогу, культури спілкування та взаємодії в колективі. Комунікативна компетентність учня початкової школи включає вміння правильно формулювати й доносити власні думки, уважно слухати співрозмовника, дотримуватись черговості у спілкуванні, адекватно реагувати на слова та емоції інших.

Одним із викликів формування комунікативних навичок у цьому віці є обмежений мовленнєвий досвід дітей, недостатній словниковий запас, а також емоційна імпульсивність, яка часто ускладнює налагодження ефективного спілкування. Саме тому педагогічний вплив має бути спрямований не лише на розвиток мовленнєвих умінь, а й на виховання емпатії, вміння чути та розуміти інших [45].

У практиці початкової школи доцільним є застосування таких методів, як мовленнєві ігри, рольові ситуації, інтерактивні вправи, драматизації, спільне розв'язання проблемних ситуацій. Такі форми діяльності створюють безпечне середовище для висловлювання власних думок, сприяють розвитку навичок слухання, формуванню емоційної чутливості, що є передумовами для ефективної комунікації. Важливо також заохочувати дітей до участі в групових формах роботи, де кожен має можливість донести свою позицію та почути інших.

Навички роботи в команді є важливою складовою soft skills, яка починає формуватись у молодшому шкільному віці через поступове оволодіння основами співпраці, взаємодії та відповідальності за спільний результат. У цей період діти вперше активно долучаються до колективної діяльності в освітньому середовищі, вчаться бути частиною групи, дослухатись до інших і працювати задля досягнення спільної мети.

Психофізіологічні особливості молодших школярів, зокрема емоційна нестабільність, імпульсивність, схильність до егоцентризму, ускладнюють спільну діяльність. Проте саме в цьому віці діти здатні засвоїти базові моделі співпраці, якщо педагогічний вплив буде послідовним і систематичним. Для формування навичок командної роботи важливо поступово навчати дітей домовлятися, висловлювати та аргументувати власну думку, слухати інших, узгоджувати дії, розподіляти обов'язки, відповідати за виконання спільного завдання [51].

Особливої уваги потребує розвиток емпатії, толерантності, готовності поступатися та знаходити компроміси. У цьому допомагають спеціально організовані ситуації співпраці, які вимагають колективного вирішення проблеми або досягнення спільного результату. Ефективними формами роботи є групові проєкти, командні ігри, інтерактивні завдання, що передбачають об'єднання зусиль учнів. Важливо, щоб діти мали змогу змінюватися ролями в команді, виконувати як лідерські, так і виконавчі функції, розвиваючи гнучкість у спілкуванні та відповідальність.

Критичне мислення та креативність – це взаємопов’язані складові ключових soft skills, формування яких варто починати вже в молодшому шкільному віці. Саме в цей період діти активно пізнають світ, виявляють допитливість, мають природну схильність до фантазування та дослідження. Проте їхнє мислення ще переважно наочно-дійове або наочно-образне, тому розвиток здатності до аналізу, узагальнення та творчого підходу до розв’язання завдань потребує педагогічної підтримки та відповідних умов.

Критичне мислення у молодших школярів полягає передусім у здатності ставити запитання, сумніватися, розглядати ситуацію з різних боків, робити прості логічні висновки, порівнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв’язки. Педагог має створювати ситуації, у яких дитина не просто запам’ятовує готову інформацію, а має її осмислити, оцінити та зробити власні висновки. Для цього ефективними є проблемні запитання, обговорення, ситуації вибору, завдання з кількома варіантами рішень, порівняльний аналіз об’єктів чи явищ [54].

Паралельно з критичним мисленням необхідно розвивати й креативність – здатність до нестандартного, оригінального мислення, відкритості до нового, уміння генерувати ідеї. У цьому віці діти охоче фантазують, вигадують, імпровізують, що варто активно підтримувати як у навчальному, так і в позакласному середовищі. Важливо надавати їм свободу у висловленні думок, створювати умови для експериментування, розв’язання нестандартних завдань, створення власних продуктів діяльності (творчих проєктів, історій, моделей, малюнків тощо). Навчальні ігри, творчі майстер-класи, театралізовані вправи, конструктивно-пізнавальні завдання є дієвими засобами розвитку творчості.

Емоційний інтелект є однією з ключових складових соціально-емоційного розвитку молодших школярів і важливою частиною формування їхньої особистості. У загальному розумінні емоційний інтелект охоплює здатність усвідомлювати й розпізнавати власні емоції, розуміти їх

природу, регулювати емоційні стани, а також розпізнавати емоції інших людей і будувати з ними конструктивні, співчутливі взаємини.

Для дітей молодшого шкільного віку розвиток емоційного інтелекту є надзвичайно актуальним, оскільки саме в цей період формуються базові навички емоційного самоконтролю, емпатії та соціальної взаємодії. Водночас, емоційна сфера дітей цього віку ще незріла: їм складно точно називати свої почуття, розуміти причини емоційних реакцій, контролювати імпульси та прогнозувати наслідки своїх емоційних дій. Тому потреба в цілеспрямованій педагогічній підтримці є очевидною.

Один із перших кроків у розвитку емоційного інтелекту – навчання дітей розпізнавати й називати емоції. Це може відбуватися через спостереження за героями літературних творів, персонажами мультфільмів чи казок, аналіз їхніх почуттів, обговорення власних переживань. Важливо створювати ситуації, у яких діти можуть відверто висловити, що саме вони відчують, не побоюючись осуду чи нерозуміння. Також слід навчати дітей, як прийнятно виражати свої емоції: словами, через малюнок, гру, невербальні сигнали, а не через крик чи агресію [28].

Не менш важливо формувати в дітей навички емоційного саморегулювання – уміння заспокоїтися, коли засмучені, впоратися зі страхом чи гнівом, зосередитися у збудженому стані. Для цього корисними є вправи на дихання, техніки релаксації, казкотерапія, арт-терапія, тілесно-орієнтовані практики. Вони допомагають дитині навчитися краще розуміти сигнали свого тіла та реагувати на них конструктивно.

Ще одним важливим компонентом емоційного інтелекту є емпатія – здатність співпереживати іншим, розуміти їхні почуття, виявляти турботу та підтримку. У дітей молодшого віку емпатія часто виникає спонтанно, але її варто поглиблювати й формувати через спеціальні вправи, ігри на вживання в роль, обговорення ситуацій морального вибору, волонтерські ініціативи. Це сприяє розвитку доброзичливості, толерантності, уміння допомагати та працювати в команді.

Розвиток відповідальності та самоорганізації в учнів початкової школи є важливою складовою формування їхньої особистості та ключових soft skills. У цьому віці діти лише починають усвідомлювати поняття обов'язків, правил і наслідків своїх дій, тому педагогам слід поступово формувати ці якості через щоденну навчальну практику.

Відповідальність проявляється у здатності дитини виконувати доручені завдання, дотримуватися режиму дня, правил поведінки, а також брати на себе зобов'язання в колективній діяльності. У цьому віці учні часто діють імпульсивно, забувають про інструкції або швидко втрачають мотивацію. Тому важливо створювати для них чітку структуру, зрозумілі правила та регулярні ритуали, які допомагають усвідомити порядок дій і очікувану поведінку. Важливим інструментом формування відповідальності є залучення дітей до процесу прийняття рішень, навіть у простих ситуаціях: наприклад, вибір завдання або визначення порядку дій у групі [8].

Самоорганізація передбачає розвиток навичок планування, концентрації уваги, вміння керувати власним часом і ресурсами. Учні молодшого шкільного віку лише починають формувати ці здібності, тому педагогам необхідно системно навчати дітей основам організації навчальної діяльності: як розподіляти час, підготувати робоче місце, як розпочати і завершити завдання. Для цього ефективними є інструменти візуального планування – календарі, списки справ, таблиці досягнень, тощо. Також важливо формувати вміння самоконтролю, самоперевірки та оцінювання результатів своєї діяльності.

Підтримка з боку дорослих, заохочення навіть найменших успіхів і позитивне підкріплення формують в учнів упевненість у власних силах та бажання відповідально ставитися до навчання й повсякденних обов'язків. У результаті у дітей поступово формується внутрішня мотивація, що є основою для майбутньої успішної самоорганізації та саморозвитку.

Розвиток м'яких навичок (soft skills) у молодших школярів має свої специфічні особливості, які безпосередньо пов'язані з віковими та

психологічними характеристиками дітей цього періоду. У молодшому шкільному віці провідним типом мислення є наочно-образне та емоційне. Це означає, що діти краще сприймають і засвоюють інформацію через зорові образи, яскраві приклади, емоційне залучення, а також практичну діяльність. Вони ще не здатні до тривалого абстрактного мислення, тому традиційні форми навчання з переважанням пояснення і логічного аналізу не дають бажаного ефекту у формуванні таких навичок, як співпраця, відповідальність, емоційна регуляція чи критичне мислення.

У зв'язку з цим формування *soft skills* у дітей молодшого шкільного віку доцільно організовувати через ігрову та інтерактивну діяльність. Сюди належать рольові ігри, групові завдання, сюжетно-ігрові ситуації, проектна діяльність, практичні вправи з використанням візуального матеріалу, елементів театралізації тощо. Такі методи не лише відповідають природним потребам і можливостям дітей, а й сприяють кращому засвоєнню моделей поведінки, які формують м'які навички.

Важливо також враховувати, що у цьому віці діти орієнтуються на дорослого, схильні до емоційної залежності та потребують підтримки і позитивного зворотного зв'язку. Тому роль учителя у процесі розвитку *soft skills* є надзвичайно важливою. Педагог має не лише створювати відповідні умови для практикування навичок, а й бути прикладом, наставником і фасилітатором, який тонко спрямовує розвиток особистості кожного учня.

Молодші школярі мають природну потребу у визнанні, підтримці та встановленні емоційного контакту з дорослими, особливо з учителем, який у цей період відіграє провідну роль у їхньому навчанні та вихованні. Діти цього віку надзвичайно чутливі до оцінок, реакцій і ставлення дорослих, тому саме емоційний зв'язок із педагогом значною мірою впливає на їхню самооцінку, мотивацію до навчання та розвиток особистісних якостей [15].

У цьому контексті особливо важливим є позитивний приклад самого вчителя. Його емоційна стабільність, доброзичливість, відкритість до діалогу, вміння слухати й підтримувати учня не лише формують довіру, а й

служать моделлю для наслідвання. Діти активно переймають не лише знання, а й способи поведінки, стилі взаємодії, емоційні реакції, тому вчитель має демонструвати високий рівень емоційної культури, відповідальності та поваги до кожного.

Крім того, важливо створити в класі емоційно безпечне середовище, де кожна дитина відчуває себе прийнятою, захищеною та цінною. Це середовище має будуватися на підтримці, заохоченні, ненасильницькому спілкуванні, відсутності страху перед покаранням або приниженням. Тільки в таких умовах діти можуть відкрито виявляти свої почуття, висловлювати думки, помилятися й вчитися без страху бути осміяними або знеціненими.

Молодші школярі за своєю природою мають виражену схильність до ігрової діяльності, яка є провідним видом їхньої активності у цьому віці. Саме через гру діти найкраще пізнають світ, засвоюють соціальні норми, вчать спілкуватися, взаємодіяти з однолітками та дорослими, розвивають увагу, емоційний інтелект і комунікативні вміння. Тому використання ігрових методів у навчальному процесі є не лише доцільним, а й необхідним для ефективного розвитку м'яких навичок.

Ігрова форма створює атмосферу невимушеності, знижує тривожність, підвищує мотивацію до навчання, дозволяє дитині проявити ініціативу, самостійність, приймати рішення й не боятися помилок. Під час колективних ігор школярі навчаються співпраці, повазі до правил, розумінню ролей, вмінню домовлятися та розв'язувати конфлікти. Це сприяє формуванню важливих соціальних навичок, таких як відповідальність, емпатія, вміння слухати, підтримувати інших та конструктивно висловлювати свою думку.

Гра також дає можливість педагогові в ненав'язливій формі моделювати різні життєві ситуації, в яких діти тренують навички прийняття рішень, самоконтролю, планування дій, аналізу наслідків. Важливо, щоб ігрова діяльність була цілеспрямованою, відповідала віковим особливостям учнів та була інтегрована в навчальний процес.

У молодшому шкільному віці дитина поступово переходить від егоцентричного сприйняття світу до розуміння себе як частини соціуму. Саме в школі відбувається перше свідоме входження дитини в колектив однолітків, де вона починає активно вивчати правила співжиття, розвивати навички взаємодії та співпраці. Шкільне середовище стає тим простором, де діти навчаються встановлювати контакти, домовлятися, розв'язувати конфлікти, ділитися думками та почуттями, підтримувати інших [17].

На цьому етапі формуються основи емпатії: здатності розуміти емоційний стан іншої людини та толерантності, що є ключовими складовими м'яких навичок. Важливу роль у цьому процесі відіграє педагог, який має створити атмосферу довіри, відкритості та взаємної поваги в класі. Через колективні форми роботи, спільні проєкти, командні ігри діти вчаться брати на себе відповідальність, розподіляти обов'язки, допомагати один одному та досягати спільної мети.

Початок усвідомлення себе як частини колективу також пов'язаний із поступовим формуванням відчуття належності, що сприяє розвитку впевненості в собі, самооцінки, а також позитивного ставлення до інших. Саме завдяки перебуванню в соціальній групі молодші школярі отримують перший досвід соціального життя, який у подальшому стане основою для формування зрілої особистості.

Особливої уваги заслуговує те, що формування soft skills у молодшому шкільному віці не може бути ізольованим процесом. Воно має бути інтегрованим у всі види діяльності: навчальну, ігрову, комунікативну, проєктну тощо. У цьому контексті важливу роль відіграють такі методи, як групова робота, навчальні проєкти, рольові ігри, тренінги, рефлексивні вправи.

Крім того, розвиток м'яких навичок у молодших школярів значною мірою залежить від взаємодії із сім'єю, адже саме батьки формують первинні зразки соціальної поведінки, емоційної реакції та відповідальності.

Таким чином, усвідомлення вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів є ключовою умовою ефективного формування soft skills у процесі навчання й виховання. Особливості віку, специфіка навчальної діяльності й потреба у формуванні базових соціальних компетентностей зумовлюють необхідність цілеспрямованої роботи над розвитком soft skills у початковій школі як основи успішної реалізації Нової української школи.

1.3. Проектна діяльність як засіб розвитку soft skills

Проектна діяльність виступає одним із найефективніших методів розвитку м'яких навичок (soft skills) у учнів початкової школи. Завдяки інтеграції різних видів діяльності та колективній роботі над спільними завданнями, проекти стимулюють розвиток комунікативних умінь, навичок командної взаємодії, критичного мислення, креативності та відповідальності. У контексті сучасної освіти проектна діяльність сприяє формуванню у дітей здатності самостійно ставити цілі, планувати свої дії, долати труднощі та досягати результатів у співпраці з однолітками та педагогами. Розглядання проектної діяльності як інструменту розвитку soft skills дозволяє глибше усвідомити її педагогічний потенціал і визначити оптимальні підходи для впровадження в освітній процес початкової школи.

Проектна діяльність це цілеспрямований, організований процес спільної роботи учнів, спрямований на досягнення конкретної навчальної чи практичної мети через створення кінцевого продукту або результату. Вона передбачає активне залучення учнів до планування, виконання, аналізу та презентації власних проектів, що розвиває у них низку м'яких навичок – комунікацію, співпрацю, критичне мислення, креативність та відповідальність [2, с.6].

За визначенням Української Вікіпедії, проектна діяльність це «форма організації навчання, що базується на реалізації навчально-пізнавальних, творчих і практичних завдань, які потребують пошуку, аналізу інформації

та її застосування для створення нового продукту або розв'язання конкретної проблеми» [1].

Науковці також підкреслюють значення проєктної діяльності для формування soft skills. Зокрема, В. Ткаченко визначає проєкт як «комплексний навчальний процес, який поєднує в собі елементи дослідження, аналізу, творчості та командної роботи, що сприяє всебічному розвитку особистості» [47, с. 12]. У цьому контексті проєктна діяльність стимулює розвиток критичного мислення, навичок комунікації та вміння працювати в команді.

Також, за Дж. Ковінгтоном, проєктне навчання це «метод, який сприяє глибокому засвоєнню знань та навичок через активну участь у вирішенні реальних або змодельованих проблем» [57]. Цей підхід акцентує увагу на розвитку здатності самостійно планувати роботу, співпрацювати з іншими та ефективно комунікувати.

Метод проєктів базується на поєднанні знань із різних сфер, сприяє розвитку критичного мислення, формуванню комунікативних навичок та вмінню працювати в команді, що робить його надзвичайно важливим у контексті Нової української школи. Використання цього методу на уроках літератури відкриває широкі можливості для глибокого аналізу художніх творів, творчого самовираження та покращення читацької компетентності учнів.

Проєктна методика є однією з провідних форм діяльнісного навчання, яка стимулює активне залучення учнів до пізнавальної, дослідницької та творчої роботи. Вона спрямована на розвиток ключових компетентностей, критичного мислення, навичок командної роботи та здатності самостійно здобувати і застосовувати знання на практиці.

Термін «проєкт» має латинське походження projectus, що означає «задум», «план», «кинутий уперед». У педагогічному значенні це система навчальних і пізнавальних дій, орієнтованих на розв'язання конкретної практичної або теоретичної проблеми, що має суспільну цінність і

передбачає самостійну діяльність учнів з обов'язковим представленням результату [11, с. 12].

С. Гончаренко визначає метод проєктів як форму організації навчального процесу, за якої учні здобувають знання шляхом самостійної, тісно пов'язаної з практикою діяльності, результатом якої є конкретний матеріальний або інтелектуальний продукт [10, с. 176].

Один із засновників цієї методики, американський педагог Джон Дьюї, розглядав її як навчання через діяльність. На його думку, розвиток учнів відбувається саме в процесі виконання практично значущих завдань. Його підхід став основою для освіти, орієнтованої на досвід, де ключову роль відіграють самостійність і відповідальність школярів.

У межах реалізації концепції Нової української школи метод проєктів набуває особливої значущості як інструмент компетентнісного підходу. Він дає змогу учням не лише краще засвоювати навчальний матеріал, а й розвивати важливі м'які навички: критичне мислення, креативність, здатність до ефективної взаємодії, планування, досягнення цілей та презентації результатів своєї діяльності. Особливу ефективність ця методика демонструє під час вивчення літератури, оскільки сприяє глибшому розумінню художніх творів, інтерпретації образів і встановленню міжтекстових та культурних зв'язків [27].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови метод проєктів трактується як комплекс дій, спрямованих на практичне вирішення конкретної проблеми або створення певного продукту через дослідницьку чи творчу діяльність [10].

На думку О. Пошетун, метод проєктів це навчальна система, яка фокусується на досягненні конкретного результату, важливого для самого учня, шляхом вирішення пізнавальної або практичної задачі. Дослідниця наголошує, що така діяльність має виходити за межі звичайного засвоєння знань і ґрунтуватися на практичному використанні, самостійності та співпраці [37, с. 62].

Л. Пироженко розглядає цей метод як інтегративну педагогічну технологію, яка стимулює діяльнісний підхід, розвиваючи в учнів навички планування, дослідження, аналізу та рефлексії результатів власної діяльності [36].

Згідно з поглядом Л. Гриценко, метод проєктів це форма організації навчання, яка забезпечує партнерську взаємодію між учителем і учнями з метою досягнення спільного результату в умовах, що максимально наближені до реального життя [11, с. 12].

Як вказує О. Сухомлинська, проєктна методика це одна з форм організації пізнавальної діяльності, яка сприяє активному залученню учнів у навчальний процес, формує здатність до розв'язання проблем і відповідального ставлення до результату своєї праці [46, с. 22].

Узагальнюючи погляди науковців, можна зазначити, що метод проєктів являє собою особливий спосіб організації навчальної діяльності, заснований на активній, самостійній роботі учнів, спрямованій на створення практичного або творчого продукту. Такий продукт має вирішувати конкретну проблему, що безпосередньо пов'язана з навчальним матеріалом. Цей метод об'єднує пізнавальну, комунікативну, дослідницьку та творчу активність школярів, сприяючи формуванню ключових компетентностей.

Метод проєктів як форма активного навчання вирізняється своєю багатогранністю і різноманіттям форм реалізації. Залежно від цілей навчання, змісту діяльності, структури проєкту, ступеня самостійності учнів і характеру взаємодії в колективі, проєкти поділяють на різні типи. Такий поділ дозволяє педагогам обирати найбільш ефективний варіант проєктної діяльності відповідно до вікових потреб учнів, тематики предмета та освітніх завдань.

Упорядкування видів навчальних проєктів у межах педагогічної науки створює умови для більш гнучкого і цілеспрямованого використання цього методу у практиці викладання. Зокрема, в умовах сучасної початкової школи ефективними є як індивідуальні, так і групові форми проєктів, що дає

змогу реалізувати принципи співпраці, розвивати креативність, дослідницькі здібності та комунікативні вміння дітей.

Особливої уваги заслуговують міжпредметні та інтегровані проекти, які поєднують літературний матеріал з історичними, мистецькими, природознавчими та іншими компонентами, що дозволяє глибше розкрити навчальні теми і сприяє цілісному засвоєнню знань.

Нижче буде розглянуто основні підходи до класифікації навчальних проектів та проаналізовано специфіку кожного виду з позиції їх застосування у навчальному процесі.

Метод проектів займає важливе місце у системі діяльнісного підходу до навчання, що активно використовується у сучасній школі. Його ефективність значною мірою визначається правильним добром типу проекту відповідно до поставлених навчальних цілей, змісту теми, вікових особливостей та рівня підготовки учнів. У педагогічній літературі існує низка класифікацій навчальних проектів, побудованих на різних критеріях [52, с. 78].

Аналізуючи класифікацію навчальних проектів за провідним видом діяльності, слід наголосити, що цей підхід є одним із найважливіших при виборі форми організації проектної роботи. Відповідно до типу основної діяльності учнів у процесі реалізації проекту, виділяють кілька основних видів, кожен із яких має свої педагогічні функції та виховний потенціал.

Дослідницькі проекти спрямовані на вирішення певної проблеми шляхом проведення невеликого дослідження. Учні, самостійно або під наставництвом учителя, формулюють запитання дослідження, висувають гіпотезу, добирають джерела для її перевірки, опрацьовують інформацію, аналізують її та формулюють висновки. Цей тип проектів сприяє розвитку критичного мислення, логічного аналізу, навичок роботи з інформаційними матеріалами (текстами, таблицями, діаграмами), що особливо корисно при вивченні літератури у порівняльному або міжпредметному аспекті.

Творчі проєкти передбачають створення унікального продукту, який відображає індивідуальне бачення учня або колективу. Це можуть бути власні літературні твори (оповідання, вірші, казки), мультимедійні презентації за мотивами прочитаного, буктрейлери, лепбуки, театралізовані постановки. Така діяльність активно застосовується на уроках літератури, оскільки дозволяє глибше осмислити художній текст, розвивати креативність, емоційно-естетичну чутливість та формувати читацькі уподобання.

Ігрові проєкти ґрунтуються на використанні ігрових елементів, рольового моделювання та імпровізації. У ході реалізації таких проєктів учні виконують завдання, перевтілюючись у різних персонажів – літературних героїв, авторів, критиків, журналістів тощо. Цей підхід сприяє глибшому розумінню характерів героїв, мотивів їхніх дій, а також логіки розвитку сюжетних подій. Ігровий формат значно підвищує зацікавленість учнів у вивченні предмета, розвиває уяву, емпатію, комунікативну компетентність [49, с. 58].

Інформаційні проєкти орієнтовані на пошук, відбір, аналіз та структурування інформації з різних джерел: енциклопедій, художніх текстів, електронних ресурсів тощо. Результатом такої діяльності є створення інформативного продукту: доповіді, буклета, інформаційного стенда чи мультимедійної презентації. Цей тип проєктів формує в учнів уміння знаходити надійні джерела, систематизувати отримані дані та представляти їх у доступній і логічній формі. Інформаційні проєкти особливо ефективні при вивченні біографій письменників, аналізі культурно-історичних контекстів або жанрових особливостей творів.

Практично-орієнтовані проєкти мають на меті створення продукту, який має прикладне значення та може бути використаний у реальному житті. Це можуть бути, наприклад, екологічні буклети, добірки поетичних творів на природоохоронну тематику, тематичні стіннівки, туристичні маршрути за літературними місцями або соціальні відеоролики. Така

діяльність поєднує навчальний процес із реальними життєвими ситуаціями, активізує громадянську позицію школярів і сприяє формуванню відповідального ставлення до довкілля та соціуму.

Кількість учасників є важливим критерієм при організації навчальних проєктів, оскільки вона визначає характер взаємодії між учнями, рівень їхньої самостійності та відповідає поставленим педагогічним завданням. Залежно від того, скільки школярів бере участь у реалізації проєкту, виділяють індивідуальні, парні та групові формати роботи [31].

Індивідуальні проєкти передбачають виконання завдання одним учнем. Це дозволяє глибше зосередитися на його особистих інтересах, здібностях і творчому потенціалі. Такий формат сприяє самостійності, дає змогу обрати власний темп роботи та методи реалізації задуму, а також повністю відповідати за кінцевий результат. Індивідуальні проєкти особливо ефективні для мотивованих учнів, які вміють самостійно організувати свою діяльність.

Парні проєкти реалізуються двома учасниками, що сприяє розвитку партнерської співпраці, взаємопідтримки, обміну думками й ідеями. Така форма роботи допомагає вдосконалювати комунікативні вміння, навчитися слухати, домовлятися та спільно вирішувати труднощі. Парний формат особливо доцільний для учнів середнього шкільного віку, які тільки формують навички командної взаємодії.

Групові проєкти об'єднують від трьох до шести і більше учасників, що передбачає більш складну організацію спільної діяльності. У процесі реалізації важливо чітко розподілити ролі, узгодити дії, визначити відповідальних за окремі етапи. Така форма сприяє формуванню в учнів навичок колективної роботи, планування, прийняття спільних рішень, конструктивного вирішення конфліктів. Групові проєкти добре підходять для виконання масштабних або міжпредметних завдань, таких як створення літературного журналу чи постановка сценки за мотивами твору.

Класифікація навчальних проєктів за рівнем складності та тривалістю є важливим інструментом для ефективного планування освітньої діяльності. Вона дає змогу враховувати індивідуальні можливості учнів, обсяг навчального матеріалу та конкретні дидактичні завдання.

Залежно від складності проєкти поділяють на прості (локальні) та складні (довготривалі) [32, с. 52].

Прості проєкти орієнтовані на розв'язання конкретного, вузько окресленого завдання. Їх реалізація не потребує значного часу чи глибокої підготовки, вони складаються з обмеженої кількості етапів і мають чітко визначену мету. Такі проєкти зручно проводити в межах одного або кількох уроків. Вони є ефективним засобом розвитку початкових навичок самостійної роботи, відповідальності та ініціативності.

Складні проєкти мають багаторівневу структуру, яка включає визначення теми й проблеми, формування гіпотези, збір та аналіз великого обсягу інформації, планування етапів роботи, її виконання та презентацію отриманих результатів. Для їхньої реалізації необхідно більше часу, організаційних зусиль і високий рівень командної взаємодії. Такі проєкти сприяють розвитку критичного мислення, дослідницьких здібностей, творчого потенціалу, а також інтеграції знань з різних предметних галузей.

Відповідно до тривалості реалізації, навчальні проєкти поділяють на короткотривалі, середньотривалі та довготривалі.

Короткотривалі проєкти реалізуються протягом 1–3 уроків або в межах одного навчального тижня. Вони дозволяють швидко залучити учнів до активної діяльності, пов'язаної з вивченням певної теми, і часто мають форму творчих завдань чи невеликих інформаційних досліджень.

Середньотривалі проєкти зазвичай тривають до одного місяця й передбачають більш ґрунтовне опрацювання обраного питання. Їх тематика може стосуватися окремого розділу, літературного твору або актуальної проблеми, що дозволяє поєднувати навчальну роботу на уроці з індивідуальною чи груповою діяльністю поза школою.

Довготривалі проекти охоплюють період від одного семестру до всього навчального року. Вони здебільшого мають інтегрований характер, включають міжпредметні зв'язки та соціальну складову. Такі проекти дають змогу школярам поглиблено досліджувати суспільно значущі теми, застосовувати знання на практиці та активно долучатися до громадського життя, що відповідає засадам компетентнісного підходу [42, с. 234].

Отже, кожен із типів проектів має свої специфічні характеристики та освітній потенціал. У процесі вивчення літератури особливо ефективними є творчі, інформаційні та інтегровані проекти. Їх використання сприяє формуванню читацької культури, розвитку емоційно-ціннісного ставлення до художнього твору, а також вихованню активної, самостійної та мислячої особистості. Успіх проектної діяльності значною мірою залежить від вдалого вибору її форми, відповідно до цілей і можливостей учнів.

Проектна діяльність є одним із найбільш ефективних інструментів для розвитку у молодших школярів м'яких навичок (soft skills), таких як комунікація, співпраця, критичне мислення, відповідальність та креативність. Вона поєднує в собі активну, самостійну роботу учнів над певним завданням або проблемою, що потребує не лише теоретичних знань, а й практичного застосування вмінь та навичок.

У процесі виконання проектів діти вчаться працювати у командах, розподіляти ролі, планувати спільні дії, обговорювати ідеї та приймати спільні рішення. Це формує навички командної взаємодії, вміння домовлятися і шукати компроміси, що є важливими соціальними компетенціями. Крім того, проектна діяльність стимулює розвиток комунікативних умінь: учні навчаються чітко висловлювати свої думки, слухати партнерів, аргументувати позицію та конструктивно обговорювати різні точки зору.

Особливо цінним є те, що проектна робота спонукає дітей бути ініціативними, відповідальними за власну діяльність і кінцевий результат. Вона виховує вміння організувати свій час і ресурси, дотримуватись

встановлених термінів та стандартів якості. Виконуючи завдання, які мають практичне або творче значення, учні розвивають критичне мислення, вчать ставити запитання, шукати відповіді та приймати обґрунтовані рішення.

Проектна діяльність також заохочує креативність, даючи змогу учням проявляти власні ідеї, експериментувати з різними способами реалізації та знаходити нестандартні рішення. Вона активізує пізнавальний інтерес, робить навчання більш змістовним і мотивуючим.

У контексті Нової української школи впровадження проектної діяльності розглядається як один із ключових підходів для формування компетентностей, необхідних для успішної соціалізації дитини та адаптації до швидкозмінного світу. Саме тому в освітньому процесі все частіше використовують різноманітні види проектів – дослідницькі, творчі, інформаційні, міжпредметні, що допомагають комплексно розвивати soft skills учнів початкової школи.

Отже, проектна діяльність є ефективним та багатограним інструментом формування м'яких навичок у молодших школярів. Вона сприяє розвитку комунікативних умінь, командної роботи, відповідальності, критичного мислення та креативності через активну, самостійну і колективну діяльність учнів. Завдяки різноманітним формам і типам проектів діти мають можливість застосовувати знання на практиці, розвивати соціальні компетенції та формувати особистісні якості, необхідні для успішної адаптації в сучасному суспільстві. Впровадження проектної діяльності в освітній процес початкової школи відповідає вимогам Нової української школи і створює умови для комплексного розвитку особистості учня.

Висновки до розділу 1

Проаналізовано науково-педагогічні джерела, що висвітлюють теоретичні основи розвитку soft skills у учнів початкової школи в умовах

проектної діяльності. Обґрунтовано, що формування м'яких навичок є важливою психолого-педагогічною проблемою, що потребує системного підходу з урахуванням вікових особливостей молодших школярів. Визначено ключові складові soft skills, серед яких комунікативні навички, вміння працювати в команді, критичне мислення, емоційний інтелект, відповідальність і самоорганізація, а також розкрито їхні особливості з урахуванням психологічних характеристик дітей цього віку.

Детально проаналізовано проектну діяльність як ефективний засіб розвитку soft skills, що забезпечує активне залучення учнів до самостійної, дослідницької та творчої роботи. Обґрунтовано доцільність використання різноманітних видів і форм проектів у початковій школі для формування соціальних, комунікативних та когнітивних компетентностей, необхідних для успішної адаптації та подальшого навчання.

Таким чином, теоретичні положення розділу створюють міцну основу для подальшого емпіричного дослідження розвитку soft skills через проектну діяльність у початковій школі.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

2.1. Методика формування soft skills у процесі проектної діяльності

Загалом, *soft skills* для учнів початкової школи це важливі м'які навички, які допомагають дітям успішно навчатися, спілкуватися та працювати разом. До них належать уміння спілкуватися, тобто говорити ввічливо, чітко висловлювати свої думки та уважно слухати інших. Важливими є також навички командної роботи: здатність дружити, співпрацювати під час виконання спільних завдань і підтримувати однокласників. До soft skills належить *уміння розв'язувати проблеми*: шукати різні варіанти, бути кмітливими і не боятися пробувати нові підходи. Розвивається й креативність, що виявляється у вмінні генерувати нові, цікаві ідеї та знаходити нестандартні рішення.

Не менш значущою є відповідальність: учень повинен виконувати завдання вчасно, дотримуватися правил і дбайливо ставитися до своїх речей. Важливим елементом є й уміння керувати емоціями: розуміти власні почуття, вміти заспокоюватися в складних ситуаціях і уникати конфліктів. Окреме місце займає наполегливість, яка допомагає дитині не здаватися, коли щось не вдається, і продовжувати рухатися до мети. У сукупності ці м'які навички сприяють гармонійному розвитку дитини, формують її здатність до співпраці, самостійності, відповідального навчання та позитивної взаємодії з іншими.

Саме тому особливої ваги набуває організація навчального процесу, у якому дитина може не лише здобувати знання, а й активно практикувати ці компетентності в реальних ситуаціях. Формування soft skills у молодших школярів у процесі проектної діяльності ґрунтується на створенні такого освітнього середовища [7].

Формування soft skills у молодших школярів у процесі проєктної діяльності ґрунтується на створенні такого освітнього середовища, у якому дитина не лише здобуває знання, а й активно розвиває соціальні, комунікативні та емоційні вміння. Проєктна діяльність природно сприяє появі цих навичок, адже передбачає співпрацю, розподіл ролей, пошук інформації, творче мислення та презентацію результатів. Методика роботи з проєктами полягає у продуманій організації завдань, що спрямовані на розвиток уміння спілкуватися, працювати в групі, приймати рішення та відповідально ставитися до власної діяльності.

На першому етапі вчитель мотивує дітей до участі у проєкті, знайомить їх із темою, визначає мету й очікувані результати. Уже на цьому етапі формуються навички комунікації: учні висловлюють свої думки, ставлять запитання, обговорюють проблемне питання. Наступним кроком є розподіл обов'язків у групі. Це сприяє розвитку лідерства, відповідальності та співпраці, адже кожен учень бере на себе певну роль – координатора, дослідника, дизайнера, спікера тощо. У процесі виконання завдань школярі навчаються домовлятися, враховувати думки інших, розв'язувати конфлікти та будувати конструктивну взаємодію.

Пошукова й дослідницька частина проєкту сприяє розвитку критичного та креативного мислення: діти аналізують інформацію, порівнюють її, роблять висновки, пропонують нові ідеї. Робота з матеріалами, створення макетів, презентацій або плакатів розвиває креативність, уміння планувати свою діяльність і доводити справу до кінця. Під час підготовки та проведення презентації школярі вчаться публічно висловлюватися, формулювати думку, використовувати наочність – це розвиває комунікативні навички й упевненість у собі [33].

Важливою складовою методики є рефлексія, яка проводиться після завершення проєкту. Діти аналізують, що їм вдалося, що було складним, як працювала команда, які нові навички вони опанували. Саме рефлексія допомагає усвідомити сформовані soft skills та переносити їх у подальшу

навчальну і життєву діяльність. Таким чином, проєктна діяльність у початковій школі є ефективним засобом розвитку м'яких навичок, адже поєднує навчання, творчість, дослідження та співпрацю, сприяючи всебічному розвитку молодших школярів.

Узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що системна й цілеспрямована організація проєктної діяльності створює умови не лише для розвитку навчальних умінь, а й для послідовного формування широкого спектра м'яких навичок. Щоб продемонструвати практичні можливості такого підходу та окреслити конкретні шляхи розвитку soft skills у учнів початкової школи, подамо приклади проєктів, які можуть бути впроваджені в освітній процес. Кожен із них містить розширену мету та очікувані результати, спрямовані на формування ключових компетентностей учнів.

У процесі виконання дослідження нами було розроблено та впроваджено у навчальний процес наступні проєкти: Мій дружній клас; Екокоманда: рятуємо планету; Міні-сад на підвіконні; Ми – репортери; Математика в моєму житті; Моя сімейна реліквія; Як зберегти енергію?; Добрі справи щодня; Міні-музей професій; Лабораторія дружби; Казка в новому стилі; Мій здоровий день; Подорож моєї мрії; Книга класних порад; Шкільний ярмарок талантів, які подані у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Проєкти для розвитку soft skills у молодших школярів у процесі проєктної діяльності

№	Тема проєкту	Розширена мета	Розширені очікувані результати (soft skills)
1	Мій дружній клас	Формувати в учнів навички конструктивного спілкування, співпраці та налагодження позитивних взаємин через створення спільних продуктів та обговорення ситуацій із життя класу.	Учні вміють працювати над спільним завданням, висловлювати власну думку та поважати думку інших; демонструють емпатію, доброзичливість, стриманість; вчаться

			уникати конфліктів та шукати спільні рішення.
2	Екокоманда: рятуємо планету	Розвивати відповідальність за навколишнє середовище, вміння працювати в команді, планувати екологічні дії та пропонувати способи збереження природи.	Учні усвідомлюють важливість екологічних звичок, вміють розподіляти ролі в команді, пропонувати ідеї та презентувати результати; формують активну позицію щодо екології й відповідальність за власні вчинки.
3	Міні-сад на підвіконні	Формувати уважність, відповідальність, здатність планувати довготривалу діяльність та працювати у групі під час вирощування рослин.	Діти систематично доглядають рослини, ведуть записи у щоденнику, узгоджують спільні дії, виявляють наполегливість і самостійність; розвивають точність та відповідальність за результат.
4	Ми – репортери	Розвивати вміння збирати інформацію, формулювати запитання, створювати тексти та презентувати новини у зрозумілій формі.	Учні впевнено ставлять запитання, виконують мініінтерв'ю, працюють у групах над статтями чи відео, удосконалюють навички публічного виступу, покращують логіку висловлювань та вміння слухати співрозмовника.
5	Математика в моєму житті	Показати практичну значущість математики та розвивати вміння аналізувати приклади з життя, робити висновки й презентувати інформацію.	Учні знаходять приклади використання математики у повсякденності, аналізують ситуації, застосовують логічне мислення, створюють плакати чи мініпроекти; покращують вміння аргументувати свої думки.

6	Моя сімейна реліквія	Розвивати навички емоційного інтелекту, уміння презентувати історії, проявляти повагу до культурної та сімейної спадщини однокласників.	Діти розповідають про свою реліквію, вміють слухати й ставити уточнювальні запитання, практикують емпатію, розуміння та повагу; укріплюють навички усного мовлення та самоусвідомлення.
7	Як зберегти енергію?	Сформувати усвідомлене ставлення до ресурсів, навичку оцінювати реальні побутові ситуації й пропонувати практичні шляхи економії.	Учні аналізують, де витрачається енергія, формують поради економії, аргументують пропозиції; вчаться працювати в групах, домовлятися та творити спільний продукт; розвивають відповідальність.
8	Добрі справи щодня	Виховувати доброзичливість, ініціативність, уміння помічати потреби інших та реагувати на них через добрі вчинки.	Учні виконують та фіксують добрі справи, аналізують власні емоції, працюють над створенням «Альбому добрих справ»; формують уміння проявляти турботу, співпрацювати та підтримувати інших.
9	Міні-музей професій	Розширити уявлення про світ професій та розвивати навички дослідження, інтерв'ювання та створення інформаційних матеріалів.	Учні збирають інформацію про професії, проводять мініінтерв'ю, готують стенди чи макети; покращують комунікацію, креативність і навички презентації; працюють у групах з розподілом завдань.
10	Лабораторія дружби	Розвивати здатність розпізнавати емоції, долати конфлікти та шукати дружні рішення у складних ситуаціях.	Учні аналізують конфліктні історії, пропонують рішення, тренуються домовлятися та знаходити

			компроміси; покращують емоційний самоконтроль, толерантність та навички ефективної взаємодії.
11	Казка в новому стилі	Формувати творче мислення, здатність до спільного продукування ідей та роботи над творчим продуктом — новою казкою чи виставою.	Діти вигадують сюжет, працюють у групах, розподіляють ролі, готують інсценізацію; розвивають креативність, мовлення, відповідальність за ролі та взаємодію в команді.
12	Мій здоровий день	Розвивати навички самоменеджменту, планування та відповідального ставлення до власного здоров'я.	Учні створюють індивідуальний «здоровий план», аналізують власні звички, презентують результати; формують вміння планувати час, приймати відповідальні рішення та вести здоровий спосіб життя.
13	Подорож моєї мрії	Розвивати уяву, здатність працювати з інформацією, планувати маршрут та презентувати мандрівку у цікавій формі.	Учні створюють карту мандрівки, підбирають цікаві місця, розподіляють ролі в групі; удосконалюють навички комунікації, креативності, планування та презентації.
14	Книга класних порад	Формувати критичне мислення, вміння аналізувати життєві ситуації та пропонувати корисні поради для інших учнів.	Учні обговорюють проблемні ситуації, пропонують рішення, створюють збірку порад; удосконалюють логічне мислення, комунікацію, вміння аргументувати та співпрацювати.
15	Шкільний ярмарок талантів	Розвивати лідерські навички, вміння самоорганізовуватися, відповідально готуватися до виступів та працювати над організацією події.	Учні готують номери, працюють над афішами, розподіляють завдання, організовують мінізаходи; розвивають ініціативність,

			самостійність, співпрацю та творчість.
--	--	--	--

Першим прикладом є проєкт «Мій дружній клас», спрямований на формування конструктивного спілкування, вміння співпрацювати та будувати доброзичливі стосунки. У процесі реалізації діти вчаться висловлювати думку, поважати однокласників, уникати конфліктів і знаходити спільні рішення.

Проєкт «Екокоманда: рятуємо планету» розвиває відповідальність за навколишнє середовище, вміння планувати спільні екологічні дії та творчо підходити до розв'язання природоохоронних проблем. Учні пропонують і реалізують ідеї, розподіляють ролі та презентують екологічні ініціативи.

У проєкті «Міні-сад на підвіконні» школярі набувають відповідальності, уважності та навичок довготривалого планування. Догляд за рослинами, ведення спостережень і щоденників сприяють розвитку наполегливості та самостійності.

Проєкт «Ми – репортери» навчає дітей збирати інформацію, ставити запитання, проводити мініінтерв'ю та створювати власні новини. Завдяки цьому удосконалюються навички комунікації, логічного мовлення й публічних виступів.

У межах проєкту «Математика в моєму житті» учні дізнаються, як математичні знання застосовуються у повсякденності. Вони аналізують життєві ситуації, роблять висновки, створюють мініплакати чи дослідження, розвиваючи логічне мислення та вміння аргументувати.

Проєкт «Моя сімейна реліквія» спрямований на розвиток емоційного інтелекту та поваги до культурної спадщини. Діти презентують сімейні історії, практикують активне слухання, співпереживання та навички усного висловлювання.

У проєкті «Як зберегти енергію?» учні вчаться оцінювати побутові ситуації, аналізувати використання ресурсів і пропонувати практичні

рекомендації з економії енергії. Цей проєкт розвиває відповідальність та групову взаємодію.

Проєкт «Добрі справи щодня» спонукає дітей до прояву доброзичливості, ініціативності та вміння помічати потреби інших. Учні фіксують свої добрі вчинки, аналізують емоції та створюють спільний «Альбом добрих справ».

У межах проєкту «Міні-музей професій» школярі досліджують світ професій, проводять інтерв'ю та створюють інформаційні стенди. Це сприяє розвитку комунікації, креативності й навичок презентації.

Проєкт «Лабораторія дружби» спрямований на розвиток уміння розпізнавати емоції, вирішувати конфлікти та досягати компромісів. Учні аналізують ситуації, пропонують рішення й тренуються у дружній взаємодії.

У проєкті «Казка в новому стилі» діти створюють спільний творчий продукт – нову казку або виставу. Вони вчать генерувати ідеї, співпрацювати, розподіляти ролі та відповідально виконувати свої завдання.

Проєкт «Мій здоровий день» допомагає учням формувати навички самоменеджменту, планування та усвідомленого ставлення до власного здоров'я. Діти створюють індивідуальні плани, аналізують звички та презентують свої напрацювання.

У проєкті «Подорож моєї мрії» школярі планують маршрут мандрівки, працюють з інформацією, добирають цікаві місця та створюють карту подорожі. Це сприяє розвитку креативності, комунікації та навичок презентації.

Проєкт «Книга класних порад» формує критичне мислення та вміння аналізувати життєві ситуації. Учні пропонують рішення, обговорюють проблеми та створюють власну збірку корисних порад.

Завершує перелік проєкт «Шкільний ярмарок талантів», який розвиває лідерські якості, ініціативність та вміння організовувати події. Діти готують

виступи, створюють афіші, розподіляють завдання та працюють над спільним заходом, демонструючи відповідальність і творчість.

У нашому дослідженні ми визначили чотири рівні сформованості *soft skills* для учнів початкової школи: *високий, достатній, середній і низький*. Ці рівні відображені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості *soft skills* в учнів початкової школи у процесі реалізації проєктної діяльності

Рівень	Характерні ознаки сформованості <i>Soft skills</i>
<i>Високий</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Учень чітко й аргументовано висловлює думки, активно слухає співрозмовника. – Ініціює співпрацю в групі, пропонує ідеї, вміє домовлятися й підтримує інших. – Уміє аналізувати ситуації, робити висновки, пропонувати оптимальні рішення. – Виявляє креативність: створює оригінальні ідеї, пропонує нові підходи. – Самостійно планує свою діяльність, контролює час, доводить роботу до кінця. – Відповідально ставиться до обов'язків і результату групової роботи. – Уміє керувати емоціями, конструктивно реагує на критику, забезпечує позитивний клімат у взаємодії.
<i>Достатній</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Досить чітко висловлює думки, зазвичай уважно слухає інших. – Бере участь у груповій роботі, охоче виконує свою роль, але рідко проявляє ініціативу. – Проводить простий аналіз за допомогою запитань або підказок учителя.

	<ul style="list-style-type: none"> – Може генерувати ідеї, але частіше орієнтується на зразок або думки інших. – Доводить роботу до кінця, хоча іноді потребує нагадування чи допомоги в плануванні. – Переважно відповідально виконує завдання, невеликі затримки можливі. – Контролює емоції у звичайних ситуаціях, але у стресових може реагувати імпульсивніше.
<i>Середній</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Комунікує з труднощами: думки висловлює неповно або нечітко; іноді не дослуховує інших. – У групі пасивний, виконує мінімальні завдання, ініціативи не проявляє. – Відчуває труднощі з аналізом, узагальненням, аргументацією; працює лише за зразком. – Рідко пропонує власні ідеї; використовує стандартні рішення. – Швидко відволікається, не може самостійно організувати діяльність. – Не завжди відповідально виконує завдання, може уникати доручень. – Емоційна нестабільність: може конфліктувати через нерозуміння або невміння керувати почуттями.
<i>Низький</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Учень уникає спілкування, має труднощі з розумінням інструкцій і формулюванням думок. – Не включається в роботу групи, може створювати конфліктні ситуації або відмовляється співпрацювати. – Не аналізує інформацію, чекає постійних підказок чи готових рішень. – Не пропонує ідей, копіює дії інших.

	<p>– Не може організувати свою діяльність, постійно відволікається, не завершує завдань.</p> <p>– Уникає відповідальності, не усвідомлює значення власних дій.</p> <p>– Імпульсивно реагує на ситуації, не розуміє емоцій інших, часто провокує непорозуміння.</p>
--	--

Кожен рівень описує прояви ключових м'яких навичок: *комунікації, співпраці, критичного мислення, креативності, саморегуляції, відповідальності й емоційного інтелекту* (таблиця 2.3.).

Таблиця 2.3.

Критерії та показники оцінювання Soft skills у початковій школі

Група навичок	Критерій	Показники прояву
<i>Комунікація</i>	Вміння висловлювати думки та слухати інших	Чіткість висловлювань, логічність аргументів, уважне слухання, ставлення уточнюючих питань
<i>Співпраця</i>	Уміння працювати в команді	Активність у груповій роботі, здатність домовлятися, допомагати іншим, пропонувати ідеї
<i>Критичне мислення</i>	Аналіз та оцінка інформації	Уміння робити висновки, порівнювати, вибирати оптимальні рішення, аналізувати ситуації
<i>Креативність</i>	Творче мислення та пошук нестандартних рішень	Пропозиція оригінальних ідей, творчий підхід до завдань, генерація альтернатив

<i>Саморегуляція</i>	Організація та планування діяльності	Вміння планувати дії, контролювати час, доводити завдання до кінця, не відволікатися
<i>Відповідальність</i>	Виконання обов'язків та усвідомлення результату	Сумлінне виконання завдань, дотримання правил, готовність брати на себе відповідальність
<i>Емоційний інтелект</i>	Контроль емоцій та розуміння інших	Вміння впоратися з емоціями, проявляти терпимість, вирішувати конфлікти конструктивно

Для комплексного оцінювання рівня розвитку м'яких навичок у молодших школярів доцільно застосовувати поєднання кількох взаємодоповнювальних методів діагностики. У нашому дослідженні ми використали наступні: спостереження за учнями; анкетування та опитування; аналіз продуктів діяльності учнів; ігрові та рольові завдання; рефлексія та самооцінка.

Спостереження за учнями. Спостереження є базовим і найбільш природним методом визначення рівня сформованості soft skills у молодших школярів, оскільки дає змогу оцінити поведінкові прояви учнів у реальних навчальних ситуаціях. Учитель систематично фіксує типові дії дітей під час індивідуальної, парної та групової роботи. Зокрема, враховується: активність у спілкуванні (уміння висловлювати думку, ставити запитання, долучатися до обговорення); готовність допомагати іншим, співчувати та підтримувати однокласників; здатність вирішувати навчальні конфлікти та проблемні ситуації, ініціативність у пошуку рішень; прояви креативності під час виконання творчих або дослідницьких завдань.

Такий вид діагностики дозволяє отримати об'єктивне уявлення про повсякденні поведінкові реакції учнів та простежити динаміку їх розвитку протягом проєктної діяльності.

Анкетування та опитування (доцільне для учнів 3 класу). Анкетування сприяє формуванню в учнів навичок самоаналізу та самооцінки, а також дає можливість залучити їх до рефлексивного процесу. Для цього використовуються доступні за змістом і формулюванням запитання, наприклад: «Чи допомагаю я друзям у класі?»; «Чи вмію я висловити свою думку?»; «Як часто я беру участь у роботі групи?»

Окрім самооцінювання, застосовується оцінка однокласників, що дозволяє визначити соціометричну позицію кожного учня та рівень довіри в колективі. Типове запитання: «Кого ти обрав би у свою команду для виконання проєкту?»

Результати такого опитування дають змогу побачити, як учні оцінюють власні soft skills і як ці навички проявляються у взаємодії з однолітками.

Аналіз продуктів діяльності учнів. Проєктна діяльність забезпечує учнів можливістю створювати конкретні продукти: презентації, плакати, творчі роботи, спостережні щоденники, міні-проєкти тощо. Аналізуючи ці матеріали, учитель може оцінити: організацію роботи (структурованість матеріалу, логіку подання, відповідальність за результат); інноваційність і оригінальність ідей, що свідчить про прояв креативного мислення; ступінь залучення до групової діяльності, що відображає комунікацію, співпрацю та розподіл ролей.

Аналіз продуктів діяльності дозволяє виявити не лише рівень навчальних умінь, а й якість сформованості ключових soft skills – відповідальності, наполегливості, вміння працювати в команді.

Ігрові та рольові завдання. Ігрові методи є природною формою роботи з молодшими школярами й ефективно сприяють діагностиці м'яких

навичок. У межах такого підходу застосовуються ситуаційні вправи, рольові ігри, міні-проекти, інсценізації емоційних історій.

Під час цих завдань учні: моделюють конфліктні або проблемні ситуації; взаємодіють у команді, розподіляють ролі; приймають спільні рішення та аргументують власну позицію; демонструють навички емоційного самоконтролю та співпраці.

Ігрова діагностика дозволяє виявити реальний рівень soft skills у динамічних, «живих» ситуаціях, максимально наближених до повсякденного життя.

Рефлексія та самооцінка. Рефлексія є невід'ємною складовою проєктної діяльності й важливим інструментом діагностики розвитку soft skills. Учні беруть участь у коротких індивідуальних або групових бесідах після виконання завдання, відповідаючи, наприклад, на такі запитання: «Що сьогодні вдалося найкраще?»; «Що було складним і чому?»; «Що я зробив для успіху нашої команди?»

Рефлексивні практики сприяють тому, що діти поступово усвідомлюють свої сильні та слабкі сторони, вчаться аналізувати власні емоції та результати роботи. Це дозволяє виявити їхнє ставлення до процесу навчання, рівень відповідальності, наполегливості, уміння оцінювати себе й інших.

Представлені критерії та показники оцінювання soft skills у початковій школі дають змогу цілісно охарактеризувати рівень сформованості ключових навичок, необхідних для успішної навчальної діяльності та ефективної соціальної взаємодії учнів. Кожна група навичок: комунікація, співпраця, критичне й творче мислення, саморегуляція, відповідальність та емоційний інтелект описана через чітко визначені критерії та конкретні поведінкові показники, які можуть бути спостережені в реальних навчальних і життєвих ситуаціях. Саме ці показники допомагають учителю об'єктивно оцінити, як учень висловлює власні думки, взаємодіє в команді,

аналізує інформацію, генерує ідеї, планує діяльність, виконує обов'язки та керує емоціями.

Перехід від узагальненої системи критеріїв до індивідуального оцінювання дозволяє врахувати особливості розвитку кожного учня. Наступна таблиця 2.4. забезпечує практичний інструментарій для фіксації рівнів сформованості soft skills у конкретних школярів за чотирирівневою шкалою: *високий* (В), *достатній* (Д), *середній* (С) та *низький* (Н). Такий формат дає змогу не лише побачити загальну динаміку розвитку класу, а й визначити сильні сторони й потреби кожної дитини. Крім того, наявність окремої графи для коментарів учителя забезпечує можливість надати індивідуальні рекомендації, окреслити досягнення та визначити напрями подальшого вдосконалення. У результаті ця таблиця стає логічним продовженням загальної системи критеріїв, перетворюючи теоретичний опис soft skills на практичний механізм комплексного педагогічного оцінювання.

Таблиця 2.4.

Моніторинг сформованості soft skills у учнів початкової школи

№	Прізвище, ім'я учня	Комунікація	Співпраця	Критичне мислення	Креативність	Саморегуляція	Відповідальність	Емоційний інтелект	Загальний рівень	Коментарі вчителя
1		В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	
2		В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	
3		В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	
4		В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	
5		В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	В/Д/С/Н	

Таблиця призначена для системного відстеження та документування рівня сформованості ключових м'яких навичок (soft skills) у учнів початкової школи. Вона допомагає педагогові оцінити індивідуальні

досягнення, визначити слабкі та сильні сторони, а також спланувати подальшу підтримку розвитку кожного учня.

Проведений аналіз методики формування soft skills у молодших школярів засвідчує, що м'які навички є ключовими складовими особистісного та навчального розвитку дітей початкової школи. Вони охоплюють широкий спектр умінь: комунікацію, співпрацю, критичне та креативне мислення, саморегуляцію, відповідальність та емоційний інтелект. Ці навички сприяють не лише ефективній взаємодії в колективі та успішному виконанню навчальних завдань, а й формуванню у дитини здатності до самостійного аналізу, прийняття рішень і відповідального ставлення до власних дій.

Проектна діяльність у початковій школі виступає ефективним інструментом розвитку soft skills, оскільки створює умови для практичного застосування знань у реальних ситуаціях. Кожний етап реалізації проекту від мотивації та знайомства з темою до презентації результатів і рефлексії забезпечує цілеспрямоване формування навичок. Так, робота в групах стимулює комунікацію, співпрацю та здатність домовлятися, а пошукова та дослідницька діяльність сприяє розвитку критичного та креативного мислення. Презентація продуктів проектів допомагає учням зміцнити комунікативні навички, самостійність та впевненість у собі. Рефлексія ж дозволяє усвідомити власні досягнення та труднощі, оцінити внесок у спільну роботу та відстежити прогрес у формуванні soft skills.

Реалізація конкретних проектів, таких як «Мій дружній клас», «Екокоманда: рятуємо планету», «Міні-сад на підвіконні», «Ми – репортери», «Математика в моєму житті» та інших, демонструє практичну ефективність проектної діяльності для розвитку м'яких навичок. Кожен із цих проектів спрямований на розвиток певних компетентностей: від здатності до спільної роботи й комунікації до критичного мислення, творчого підходу та емоційного самоконтролю. Аналіз продуктів діяльності, ігрові та рольові завдання, спостереження, рефлексія й

самооцінка дають змогу педагогові оцінити прояви soft skills у різних контекстах та відстежити динаміку їх розвитку.

Узагальнення проведеного дослідження дозволяє виділити чотири рівні сформованості soft skills у молодших школярів: високий, достатній, середній та низький. Кожен рівень характеризується конкретними проявами поведінки та компетентностей, що забезпечує чітке, системне і об'єктивне оцінювання розвитку м'яких навичок. Критерії оцінювання включають спостережувані показники для кожної групи навичок: від вміння висловлювати думки й слухати інших до здатності організовувати власну діяльність, проявляти відповідальність та контролювати емоції.

Таким чином, системне впровадження проєктної діяльності в освітній процес початкової школи дозволяє забезпечити комплексний розвиток учнів, поєднуючи навчання, дослідницьку та творчу діяльність із формуванням соціальних, комунікативних та емоційних компетентностей. Методика, що базується на поетапному виконанні проєктів та інтеграції різних форм діяльності, створює умови для послідовного розвитку soft skills, формує вміння самостійно діяти, аналізувати ситуації, приймати відповідальні рішення та ефективно взаємодіяти з оточуючими.

Застосування спеціально розроблених таблиць для моніторингу сформованості soft skills дозволяє педагогові вести системну діагностику, відстежувати індивідуальний прогрес учнів і планувати педагогічну підтримку відповідно до потреб кожної дитини. Такий підхід забезпечує цілісне та практично орієнтоване формування soft skills у молодших школярів, готуючи їх до успішної участі у навчальному процесі, соціальному житті та подальшому освітньому розвитку.

2.2. Методика проведення та результати експериментального дослідження

Для дослідження розвитку soft skills у учнів початкової школи була організована та проведена дослідно-експериментальна робота, що

складалася з трьох послідовних етапів, кожен із яких мав чітко визначену мету та завдання.

Констатувальний етап передбачав оцінювання початкового рівня сформованості м'яких навичок у дітей під час участі в проєктній діяльності. На цьому етапі здійснювалось спостереження за поведінкою учнів у процесі виконання групових завдань, анкетування та самооцінка, а також аналіз продуктів діяльності – презентацій, плакатів, щоденників спостережень. Метою цього етапу було визначити поточний рівень розвитку ключових soft skills, таких як комунікація, співпраця, критичне мислення, креативність, відповідальність та саморегуляція, а також виявити основні труднощі та фактори, що впливають на їх формування.

Формувальний етап ґрунтувався на результатах констатувального дослідження і передбачав розробку та впровадження системи проєктних завдань та навчальних вправ, спрямованих на цілеспрямоване формування м'яких навичок. У межах цього етапу діти брали участь у різноманітних проєктах: створенні спільних продуктів, організації групової роботи, виконанні творчих та дослідницьких завдань. Кожне завдання було спрямоване на розвиток конкретних компетентностей: учні навчалися висловлювати власну думку та слухати інших, ефективно співпрацювати в команді, генерувати креативні ідеї, аналізувати інформацію та приймати рішення, відповідально ставитися до виконаних завдань та контролювати власні емоції. Особлива увага приділялась систематичній рефлексії, що давала змогу дітям усвідомлювати свої успіхи та труднощі, аналізувати власну поведінку та оцінювати досягнуті результати.

Контрольний етап включав проведення повторної діагностики для порівняння результатів до і після впровадження методики. На цьому етапі використовували ті самі методи оцінювання: спостереження, аналіз продуктів діяльності, ігрові та рольові завдання, опитування та самооцінку учнів. Метою було визначити ефективність застосованого підходу та оцінити рівень розвитку soft skills у процесі проєктної діяльності, виявити

динаміку покращення ключових компетентностей та визначити сильні та слабкі сторони кожного учня.

У дослідженні, яке проводилося у Івано-Франківській міській раді взяли участь 47 учнів третіх класів (23 учні експериментального і 24 учні контрольної групи). Навчання проходило в умовах реального навчального процесу. Експериментальним класом визначено 3-А (23 учні), а контрольним – 3-Б (24 учні). Для оцінювання рівня розвитку *soft skills* у молодших школярів була розроблена система критеріїв, показників та рівнів їх сформованості, що дозволяла комплексно визначити прогрес учнів у процесі проектної діяльності.

Для проведення діагностики розвитку *soft skills* у учнів початкової школи була розроблена таблиця 2.5. для оцінювання *soft skills* учнів початкової школи в умовах проектної діяльності.

Таблиця 2.5.

Діагностика розвитку *soft skills* у учнів початкової школи

№ з/п	Група навичок	Критерій	Рівні сформованості	Балова оцінка
1	<i>Комунікація</i>	Вміння висловлювати думки та слухати інших	Високий / Достатній / Середній / Низький	4 / 3 / 2 / 1
2	<i>Співпраця</i>	Уміння працювати в команді	Високий / Достатній / Середній / Низький	4 / 3 / 2 / 1
3	<i>Критичне мислення</i>	Аналіз та оцінка інформації	Високий / Достатній / Середній / Низький	4 / 3 / 2 / 1
4	<i>Креативність</i>	Творче мислення та пошук нестандартних рішень	Високий / Достатній / Середній / Низький	4 / 3 / 2 / 1
5	<i>Саморегуляція</i>	Організація та планування діяльності	Високий / Достатній / Середній / Низький	4 / 3 / 2 / 1

6	<i>Відповідальність</i>	Виконання обов'язків та усвідомлення результату	Високий / Достатній / Середній / Низький	4 / 3 / 2 / 1
7	<i>Емоційний інтелект</i>	Контроль емоцій та розуміння інших	Високий / Достатній / Середній / Низький	4 / 3 / 2 / 1

Результати опитування показали незначну різницю у рівнях сформованості soft skills у учнів початкових контрольного та експериментального класів.

Зокрема, на початковому етапі експерименту було визначено ступені прояву критеріїв розвитку ключових навичок (комунікація, співпраця, критичне мислення, креативність, саморегуляція, відповідальність, емоційний інтелект).

Отримані дані узагальнені у таблиці (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

Виявлення початкового рівня сформованості soft skills у учнів експериментального та контрольного класів.

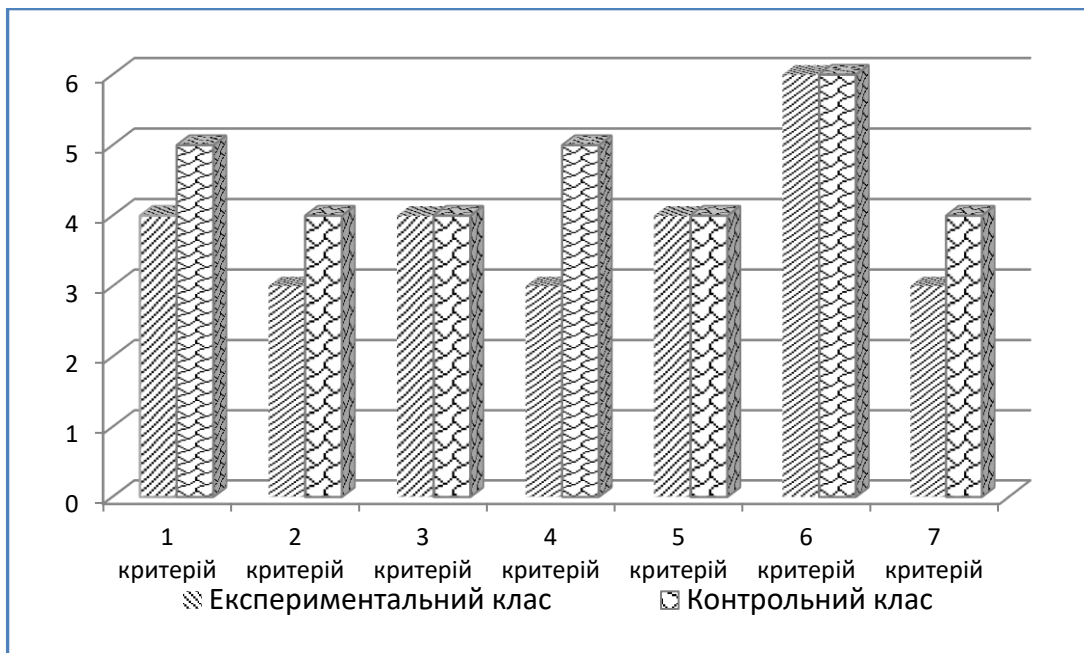
Критерії	Експериментальний клас 23 учні				Контрольний клас 24 учні			
	Рівні сформованості				Рівні сформованості			
	В	Д	С	Н	В	Д	С	Н
1 критерій	4 18 %	7 30 %	7 30 %	5 22 %	5 20 %	6 25 %	9 38 %	4 17 %
2 критерій	3 14 %	7 30 %	7 30 %	6 26 %	4 17 %	7 29 %	8 33 %	5 21 %
3 критерій	4 18 %	7 30 %	7 30 %	5 22 %	4 17 %	8 33 %	7 29 %	5 21 %
4 критерій	3 13 %	8 35 %	6 26 %	6 26 %	5 21 %	7 21 %	7 21 %	5 21 %
5 критерій	4 17 %	6 26 %	8 35 %	5 22 %	4 17 %	7 29 %	8 33 %	5 21 %

6 критерій	6 26 %	5 22 %	7 30 %	5 22 %	6 25 %	6 25 %	7 29 %	5 21 %
7 критерій	3 14 %	7 30 %	7 30 %	6 26 %	4 17 %	7 29 %	9 37 %	4 17 %

Кожен рівень за відповідним критерієм подано в таблицях, що відображають розподіл учнів за проявом Soft skills на різних етапах дослідження (Діаграми 2.1., 2.2., 2.3., 2.4.).

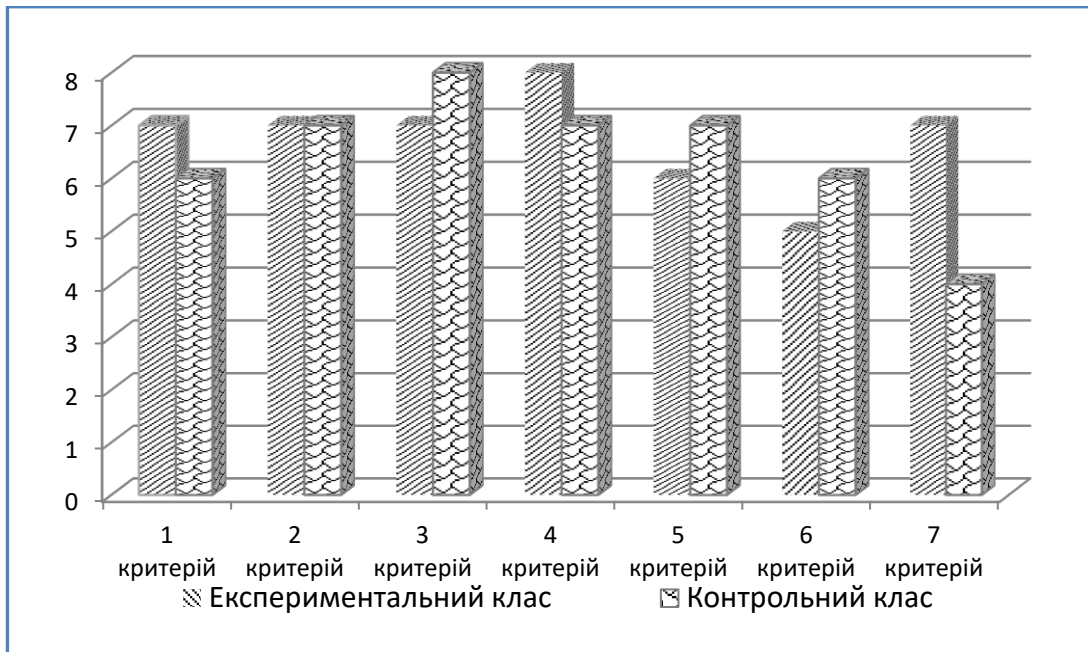
Таблиця 2.1.

Розподіл учнів за рівнями сформованості soft skills на високому рівні
(констатувальний етап)

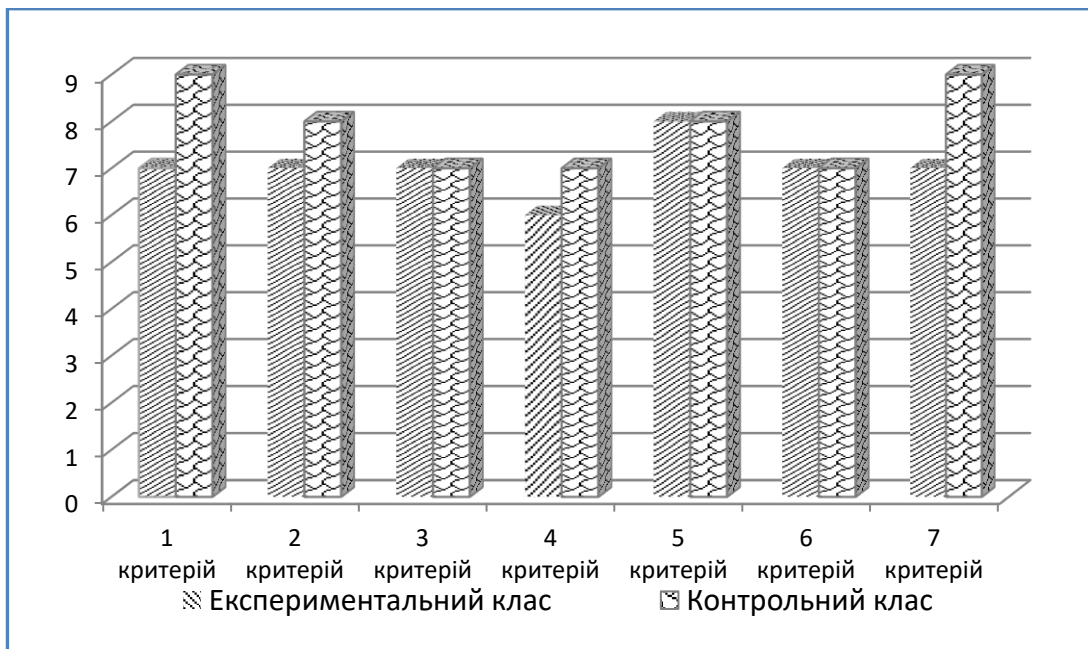
Таблиця 2.2.

Розподіл учнів за рівнями сформованості soft skills на достатньому рівні (констатувальний етап)

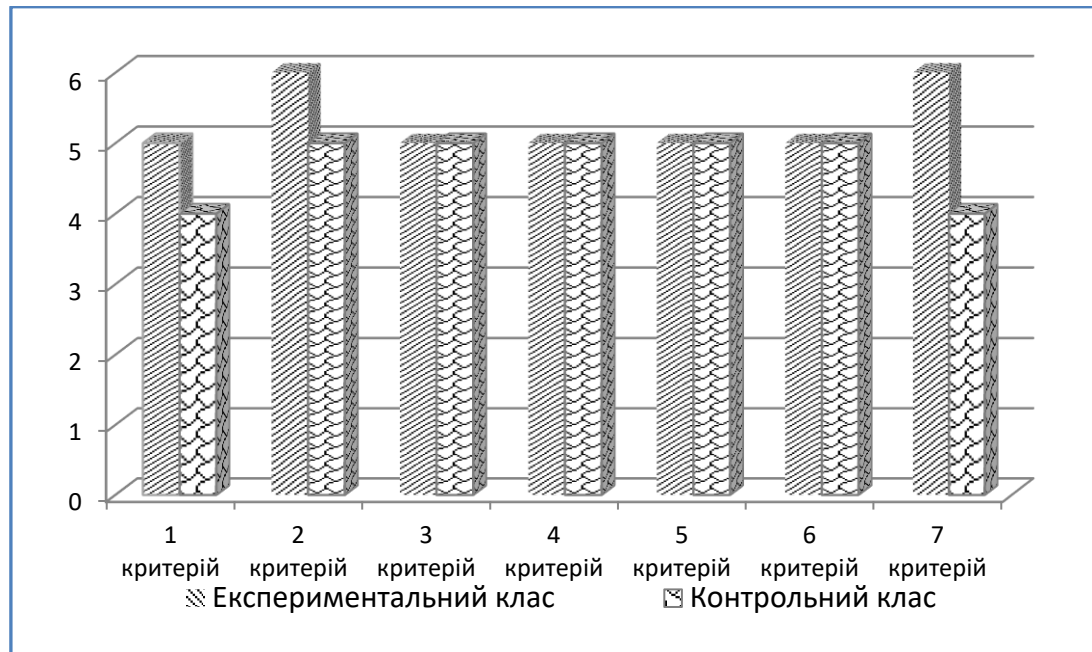
Таблиця 2.3.

Розподіл учнів за рівнями сформованості soft skills на середньому рівні (констатувальний етап)

Таблиця 2.4.

Розподіл учнів за рівнями сформованості soft skills на низькому рівні
(констатувальний етап)

Формувальний етап експерименту був спрямований на цілеспрямоване розвиток soft skills молодших школярів засобами проєктної діяльності. Ці м'які навички охоплюють уміння, що забезпечують успішне навчання, ефективне спілкування та конструктивну взаємодію дітей у спільній діяльності. До них належать комунікація, командна робота, уміння розв'язувати проблеми, креативність, відповідальність, емоційна саморегуляція та наполегливість. Саме розвиток цих умінь був покладений в основу побудови освітнього середовища формувального етапу, в якому учні не лише отримували нові знання, а й активно практикували соціальні й комунікативні компетентності в реальних навчальних ситуаціях.

Організація проєктної діяльності виступила центральним методичним засобом формування soft skills, оскільки створює природні умови для співпраці, взаємодії, розвитку творчості та відповідальності. Формувальний етап розпочинався з мотиваційної частини, коли вчитель пропонував тему проєкту, спільно з дітьми визначав його мету, завдання та очікувані

результати. Уже на цьому етапі формувалися комунікативні вміння, адже учні висловлювали свої думки, ставили запитання, обговорювали проблему та пропонували власні варіанти її розв'язання. Наступним кроком був розподіл обов'язків у групах, що сприяв розвитку відповідальності, вміння домовлятися, координувати дії та виконувати роль, визначену командою. Під час роботи над проектом учні навчалися слухати одне одного, враховувати позиції інших, знаходити компроміси та конструктивно долати конфліктні ситуації, що сприяло формуванню навичок співпраці й емоційної зрілості.

Пошуково-дослідницька частина проектів забезпечувала розвиток критичного та креативного мислення: діти аналізували інформацію, порівнювали факти, робили висновки, висували ідеї та пропонували нестандартні рішення. Виготовлення навчальних матеріалів, створення макетів, моделей, плакатів чи мультимедійних продуктів сприяло розвитку креативності, точності, вміння планувати власну роботу та доводити її до логічного завершення. Підготовка презентацій і публічне представлення результатів активізували навички усного мовлення, вміння аргументувати, упевнено виступати перед аудиторією, використовувати наочні матеріали та організовувати власний виступ.

Важливою складовою формувального етапу була рефлексія, яка проводилася після завершення кожного проекту. Школярі аналізували, що саме їм вдалося, які труднощі виникали, як працювала команда, які навички вони опанували або вдосконалили. Рефлексія дала змогу учням усвідомити власний прогрес, побачити значення м'яких навичок у навчанні та повсякденному житті, а також сформувати вміння оцінювати власну діяльність і планувати шляхи розвитку.

Змістове наповнення формувального етапу охоплювало низку спеціально розроблених проектів, орієнтованих на розвиток різних груп soft skills. Серед них: «Мій дружній клас», «Екокоманда: рятуємо планету», «Міні-сад на підвіконні», «Ми – репортери», «Математика в моєму житті»,

«Моя сімейна реліквія», «Як зберегти енергію?», «Добрі справи щодня», «Міні-музей професій», «Лабораторія дружби», «Казка в новому стилі», «Мій здоровий день», «Подорож моєї мрії», «Книга класних порад», «Шкільний ярмарок талантів». Реалізація кожного з цих проєктів забезпечувала розвиток певного спектра м'яких навичок – від комунікації й творчості до відповідальності, самоменеджменту та лідерства.

Застосування проєктних технологій у навчальній діяльності учнів експериментального класу мало суттєвий позитивний вплив на розвиток їхніх soft skills. Упродовж формувального етапу школярі залучалися до виконання колективних, творчих та дослідницьких проєктів, що створювало умови для систематичного тренування комунікативних, соціальних та регулятивних умінь. Саме завдяки активній співпраці, розподілу ролей, пошуку інформації, прийняттю рішень та створенню спільного продукту учні продемонстрували значне підвищення рівня сформованості ключових компетентностей.

Результати контрольного етапу засвідчили, що найбільш відчутні позитивні зрушення відбулися у сферах комунікації, співпраці, критичного мислення та креативності. Учні експериментального класу стали більш упевненими у висловленні власних думок, краще аргументували пропозиції, уважніше слухали однокласників, демонстрували вищу готовність до конструктивного діалогу. Уміння працювати в групі істотно зміцнилися: діти навчилися планувати спільну діяльність, брати на себе відповідальність за певну частину роботи, підтримувати однокласників та досягати узгоджених рішень.

Розвиток критичного мислення проявився у вмінні учнів аналізувати інформацію, порівнювати альтернативні варіанти розв'язання завдань, робити обґрунтовані висновки. Проєктні ситуації також стали стимулом для підвищення креативності: діти пропонували більше нестандартних ідей, генерували нові способи виконання завдань, використовували творчий підхід у створенні продуктів діяльності (плакатів, моделей, презентацій).

Значні зміни зафіксовано і в розвитку саморегуляції та відповідальності. Учні почали краще планувати власну діяльність, раціональніше розподіляти час, контролювати перебіг роботи, оцінювати успішність власного внеску в проєкт. Зросла внутрішня мотивація, сформувалась більш усвідомлена позиція щодо виконання обов'язків і досягнення спільного результату. Крім того, у дітей покращилися показники емоційного інтелекту: вони стали краще розуміти власні емоції, виявляти емпатію, знаходити способи конструктивного розв'язання конфліктів у командній роботі.

Узагальнення кількісних і якісних результатів засвідчило, що використання проєктних технологій дало змогу досягти значно вищої динаміки розвитку soft skills в учнів експериментального класу порівняно з контрольним. Проєктна діяльність виступила ефективним педагогічним інструментом, який забезпечив активне залучення учнів до навчального процесу, розкриття їхнього творчого потенціалу, формування комунікативної та соціальної компетентності. Отримані результати підтверджують доцільність впровадження технології проєктного навчання як дієвого засобу розвитку м'яких навичок у молодших школярів (Таблиця 2.7).

Таблиця 2.7.

Рівні сформованості soft skills у учнів експериментальному та контрольному класах.

Критерії	Експериментальний клас 23 учні				Контрольний клас 24 учні			
	Рівні сформованості				Рівні сформованості			
	В	Д	С	Н	В	Д	С	Н
1 критерій	8 35%	9 39%	5 22%	1 4%	5 21%	7 29%	8 33%	4 17%
2 критерій	7 30%	10 43%	5 22%	1 5%	4 17%	7 29%	8 33%	5 21%

3 критерій	8 35%	9 39%	4 18%	2 8%	4 17%	8 33%	7 29%	5 21%
4 критерій	6 26%	10 44%	6 26%	1 4%	5 21%	7 29%	7 29%	5 21%
5 критерій	7 30%	9 39%	6 26%	1 5%	4 17%	7 29%	8 33%	5 21%
6 критерій	9 39%	8 35%	5 22%	1 4%	6 25%	6 25%	7 29%	5 21%
7 критерій	7 30%	9 39%	5 22%	2 9%	4 17%	7 29%	9 37%	4 17%

Порівняння результатів констатувального та формувального етапів експерименту засвідчило суттєве зростання рівня сформованості soft skills в учнів експериментального класу, тоді як у контрольному класі такі зміни не є вираженими. На початку дослідження високий рівень сформованості в експериментальному класі становив лише 13–18% (3–4 учні), тоді як після впровадження проєктних технологій цей показник зріс до 26–39% (6–9 учнів). Найбільш помітні позитивні зміни спостерігаються за 1-м, 3-м і 6-м критеріями, де кількість учнів із високим рівнем збільшилась удвічі — з 4 (18%) до 8–9 учнів (35–39%). У контрольному класі високий рівень залишився майже без змін і коливався у межах 17–25% (4–6 учнів), що свідчить про відсутність помітної динаміки.

Достатній рівень також показав зростання в експериментальному класі: замість початкових 30–35% (6–8 учнів) після експерименту відсоток підвищився до 35–44% (8–10 учнів). Наприклад, за 4-м критерієм кількість учнів із достатнім рівнем зросла з 8 (35%) до 10 (44%). У контрольному класі рівень сформованості за цією шкалою практично не змінився та залишився в межах 25–33% (6–8 учнів).

Середній рівень в експериментальному класі, який на констатувальному етапі переважав і становив у більшості критеріїв близько 30% (7 учнів), після експерименту зменшився до 18–26% (4–6 учнів). Це свідчить про перехід значної частини учнів до достатнього та високого рівнів. Натомість у контрольному класі середній рівень залишився

домінувальним (29–38%, або 7–9 учнів), що відображає відсутність прогресу в розвитку досліджуваних навичок.

Особливо важливим показником ефективності проєктних технологій є зменшення частки учнів із низьким рівнем soft skills. В експериментальному класі цей рівень на початку становив 22–26% (5–6 учнів), а після формувального етапу різко зменшився до 1–2 учнів (4–9%). Наприклад, за 2-м критерієм кількість учнів із низьким рівнем зменшилася з 6 (26%) до 1 (5%). У контрольному класі низький рівень залишився практично без змін – 17–21% (4–5 учнів), що підтверджує, що покращення в експериментальному класі пов'язані саме із застосуванням проєктних технологій.

Таким чином, результати порівняння свідчать, що в експериментальному класі відбулося суттєве підвищення рівнів сформованості soft skills за всіма критеріями: збільшилась кількість учнів із високим і достатнім рівнями, зменшилась частка учнів із середнім та особливо низьким рівнями. У контрольному класі подібної позитивної динаміки не зафіксовано. Це доводить ефективність впровадження проєктних технологій як дієвого засобу розвитку soft skills молодших школярів.

Констатувальний етап експерименту був спрямований на визначення рівня сформованості soft skills у молодших школярів та встановлення відмінностей між учнями контрольного й експериментального класів перед упровадженням формувального впливу. На цьому етапі було здійснено комплексну діагностику розвитку ключових м'яких навичок, які включають комунікацію, співпрацю, критичне мислення, креативність, саморегуляцію, відповідальність та емоційний інтелект. Для збирання даних використано анкетування, педагогічне спостереження, аналіз поведінкових реакцій та оцінювання індивідуальних навчальних дій учнів.

Висновки до розділу 2

У другому розділі обґрунтовано методичні підходи до формування soft skills у молодших школярів та доведено ефективність проєктної діяльності як провідного засобу розвитку м'яких навичок. Аналіз теоретичних положень і представлена система проєктів показали, що саме проєктне навчання створює природні умови для становлення соціальних, комунікативних, емоційно-вольових та когнітивних умінь, необхідних для всебічного розвитку дитини.

Встановлено, що формування soft skills у процесі проєктної роботи відбувається комплексно, оскільки проєкти інтегрують спілкування, співпрацю, творчу діяльність, дослідження, самостійність і рефлексію. Учні мають змогу не лише засвоювати знання, а й практикувати важливі життєві компетентності у реальних ситуаціях: домовлятися, розподіляти ролі, висловлювати й аргументувати думки, планувати діяльність, відповідально ставитися до завдань та презентувати результати.

Системно організована проєктна діяльність сприяє формуванню ключових м'яких навичок: комунікації, командної роботи, критичного й креативного мислення, відповідальності, самоменеджменту, емоційного інтелекту та лідерських якостей. Запропонована добірка з 15 різножанрових проєктів демонструє широкі можливості для розвитку soft skills на матеріалі природничих, соціальних, творчих, математичних та соціально-комунікативних тем. Кожен із розроблених проєктів показує практичну реалізацію обраних компетентностей, а також забезпечує поступове зростання самоорганізованості та самостійності учнів.

Зроблено висновок, що м'які навички найефективніше формуються в умовах інтегрованого та діяльнісного підходів, де дитина є активним учасником навчального процесу, а не пасивним отримувачем знань. Важливою педагогічною умовою виступає рефлексія, яка дає змогу учням усвідомити особистий прогрес і значущість здобутих умінь.

Отже, методика формування soft skills засобами проектної діяльності є дієвою та педагогічно доцільною для використання в початковій школі. Розроблені та впроваджені проекти підтверджують можливість системного розвитку м'яких навичок, що забезпечує особистісний ріст здобувачів освіти, підвищує їхню навчальну мотивацію та сприяє успішній соціалізації в сучасному освітньому середовищі.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Розвиток soft skills у молодших школярів є важливою складовою сучасної освіти, адже ці навички сприяють ефективній комунікації, співпраці та критичному мисленню. У контексті Нової української школи зростає потреба у впровадженні інноваційних методів навчання, здатних формувати м'які навички з раннього віку. Проектна діяльність виступає ефективним інструментом розвитку таких умінь, поєднуючи практичний досвід та творчий підхід учнів. Тому дослідження можливостей та методик формування soft skills через проектну діяльність є актуальним та своєчасним для сучасної початкової освіти.

У ході виконання *першого завдання* було показано, що розвиток м'яких навичок (soft skills) у молодших школярів є актуальною психолого-педагогічною проблемою, адже саме в цей період формується базовий рівень соціальних, емоційних та когнітивних умінь, що визначають здатність дитини ефективно взаємодіяти з іншими, адаптуватися до змін і розвивати критичне та креативне мислення. Психолого-педагогічні дослідження вказують на те, що формування таких навичок потребує цілісного підходу, який враховує індивідуальні особливості учнів, їхній емоційний стан, мотивацію та потреби соціальної взаємодії.

Аналіз наукових джерел дозволяє встановити, що проектна діяльність виступає ефективним інструментом розвитку soft skills, оскільки вона забезпечує інтерактивну взаємодію, групову роботу, розподіл ролей, прийняття рішень та спільне досягнення результату, сприяючи розвитку командної роботи, комунікаційних умінь, відповідальності та лідерських якостей. Крім того, проектна діяльність стимулює критичне мислення та креативність, дозволяє школярам вирішувати проблемні ситуації в умовах реального життя, що формує їхню здатність аналізувати, порівнювати, узагальнювати інформацію та шукати нестандартні рішення.

Таким чином, дослідження психолого-педагогічних і методичних джерел дає змогу не лише окреслити сутність і класифікацію м'яких

навичок, а й обґрунтувати інтеграцію проєктної діяльності як ефективного засобу їх формування в освітньому процесі початкової школи, що відповідає вимогам Нової української школи та сучасних освітніх стандартів.

Реалізуючи *друге завдання* дослідження було встановлено, що проєктна діяльність у початковій школі є одним із найбільш ефективних інструментів для розвитку soft skills, оскільки вона поєднує в собі самостійну та колективну роботу, інтегруючи різні види діяльності – дослідницьку, творчо-практичну та інформаційну.

Основні можливості методу проєктів полягають у стимулюванні розвитку ключових м'яких навичок: комунікації, командної взаємодії, критичного мислення, креативності, відповідальності, самоорганізації та планування. Виконання проєктних завдань спонукає дітей активно обговорювати ідеї, приймати спільні рішення, розподіляти ролі у групі, аналізувати результати та презентувати їх, що формує навички ефективного спілкування, співпраці та прийняття відповідальності за власну діяльність.

Метод проєктів забезпечує гнучкість у виборі форм і типів завдань. Залежно від цілей, тематики, вікових особливостей та рівня підготовки учнів, проєкти можуть бути: *дослідницькі*, орієнтовані на пошук інформації, формулювання гіпотез, проведення експериментів і аналіз даних, що сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей; *творчі*, що передбачають створення оригінальних продуктів: оповідань, віршів, мультимедійних презентацій, буктрейлерів, театралізованих постановок, сприяючи розвитку креативності та емоційно-ціннісного сприйняття; *ігрові*, які через рольове моделювання та імпровізацію формують уяву, емпатію, соціальні та комунікативні компетенції; *інформаційні*, що передбачають пошук, систематизацію та подання інформації з різних джерел, розвиваючи навички роботи з інформаційними ресурсами та критичного аналізу; *практично-орієнтовані*, з метою створення продукту, що має соціальне або практичне значення, сприяючи формуванню відповідальності, громадянської позиції та здатності застосовувати знання у реальному житті.

Важливим критерієм є форма реалізації проекту: індивідуальні, парні та групові проекти, що дозволяє відповідно до цілей і здібностей учнів формувати самостійність, партнерську взаємодію та командні навички. Також проекти класифікують за рівнем складності (прості/складні) та тривалістю реалізації (короткотривалі, середньотривалі, довготривалі), що дає можливість гнучко планувати навчальний процес і враховувати вікові та психологічні особливості школярів.

Формування вимог до змісту, структури та методичного забезпечення системи завдань передбачає визначення чіткої мети проекту, розробку послідовності етапів, інструкцій для учнів, критеріїв оцінювання та форм результатів, які повинні бути доступними, мотивуючими і стимулювати розвиток soft skills. Особливу увагу слід приділяти інтегрованим та міжпредметним проектам, що дозволяють поєднувати знання з різних галузей та сприяють комплексному розвитку особистості.

Отже, метод проектів у початковій школі є багатофункціональним педагогічним інструментом, що ефективно розвиває м'які навички учнів через активну, самостійну і колективну діяльність. Вимоги до системи завдань мають забезпечувати структурованість, поступовість, відповідність віковим особливостям і навчальним цілям, а також стимулювати критичне мислення, креативність, комунікацію, відповідальність та соціальні компетенції, що є ключовими для успішної адаптації та розвитку особистості в умовах Нової української школи.

Виконуючи *третє завдання* дослідження було показано, що у центрі уваги сучасної освіти перебувають soft skills – м'які навички, що охоплюють комунікацію, співпрацю, критичне та креативне мислення, саморегуляцію, відповідальність і емоційний інтелект. Їх формування є необхідним для гармонійного розвитку учня, здатності ефективно взаємодіяти з однокласниками та самостійно вирішувати навчальні та життєві завдання.

Проектна діяльність у початковій школі виступає природним та ефективним інструментом розвитку цих навичок. Вона створює освітне

середовище, у якому дитина не лише отримує знання, а й практично застосовує їх у колективних завданнях, дослідженнях та творчих проєктах. Методика роботи з проєктами передбачає поетапну організацію діяльності: мотивація та знайомство з темою, розподіл ролей у групі, виконання практичних завдань, пошук і обробка інформації, створення творчих продуктів та презентація результатів. Кожен етап сприяє розвитку відповідних soft skills: учні навчаються ефективно спілкуватися, працювати в команді, проявляти відповідальність, креативно мислити та контролювати власні емоції.

Особлива увага приділяється рефлексії – аналізу власних досягнень і труднощів після завершення проєкту. Це дає змогу школярам усвідомлювати, які навички вони опанували, оцінювати власну діяльність і взаємодію з однокласниками, а педагогові відстежувати прогрес та коригувати навчальний процес відповідно до потреб кожного учня.

Для практичної реалізації системи проєктів у навчальному процесі були розроблені конкретні проєкти, що охоплюють різні аспекти soft skills. Серед них: «Мій дружній клас» (розвиток конструктивного спілкування та співпраці), «Екокоманда: рятуємо планету» (формування відповідальності та екологічної свідомості), «Міні-сад на підвіконні» (уважність, планування та наполегливість), «Ми – репортери» (комунікація, публічні виступи), «Математика в моєму житті» (логічне мислення, аргументація), «Моя сімейна реліквія» (емоційний інтелект, повага до культурної спадщини), «Як зберегти енергію?» (усвідомлене ставлення до ресурсів), «Добрі справи щодня» (турбота та співпраця), «Міні-музей професій» (дослідження та презентація), «Лабораторія дружби» (вирішення конфліктів та емоційна регуляція), «Казка в новому стилі» (креативність і командна робота), «Мій здоровий день» (самоменеджмент і відповідальність), «Подорож моєї мрії» (креативне планування), «Книга класних порад» (критичне мислення та аналіз ситуацій), «Шкільний ярмарок талантів» (лідерство, організаційні навички).

Важливою складовою методики є комплексна оцінка розвитку soft skills, що здійснюється за допомогою спостереження, анкетування, аналізу продуктів діяльності, ігрових та рольових завдань, а також рефлексії та самооцінки. Було визначено чотири рівні сформованості soft skills: високий, достатній, середній і низький, що дозволяє об'єктивно оцінювати розвиток кожного учня та планувати подальшу педагогічну підтримку.

Таким чином, розроблена система навчальних проєктів забезпечує цілісний і послідовний розвиток м'яких навичок у молодших школярів, інтегруючи навчання, дослідницьку і творчу діяльність з формуванням соціальних, комунікативних та емоційних компетентностей. Використання чітко структурованих таблиць для моніторингу дає змогу педагогові документувати прогрес, оцінювати сильні та слабкі сторони учнів і ефективно планувати підтримку, створюючи умови для успішної участі дітей у навчальному процесі та соціальному житті.

У ході виконання *четвертого завдання* був проведений педагогічний експеримент. Завдання експериментального дослідження полягало у систематичній перевірці ефективності запропонованої методики розвитку soft skills у учнів початкової школи через організацію та реалізацію проєктної діяльності. Для цього було сплановано і проведено дослідно-експериментальну роботу, яка включала три взаємопов'язані етапи: констатувальний, формувальний та контрольний.

На констатувальному етапі основним завданням було визначити початковий рівень сформованості ключових м'яких навичок у школярів. Для цього використовувалося комплексне спостереження за поведінкою учнів під час групової роботи, аналіз створених ними продуктів діяльності (презентацій, плакатів, щоденників спостережень), анкетування та самооцінка. У центрі уваги були такі компетентності, як комунікація, співпраця, критичне мислення, креативність, саморегуляція, відповідальність та емоційний інтелект. Виявлення початкових труднощів та особливостей формування цих навичок дозволило скласти цілісну

картину стану soft skills у експериментальному та контрольному класах до початку втручання. Результати констатувального етапу показали незначну різницю між класами, що свідчило про порівнянність груп для подальшого експерименту.

На формувальному етапі здійснювалось впровадження спеціально розробленої системи проєктних завдань та навчальних вправ, спрямованих на цілеспрямоване формування м'яких навичок. Організація проєктної діяльності стала основним педагогічним інструментом розвитку soft skills, оскільки вона створює природні умови для активної співпраці, комунікації, творчої діяльності та відповідальності. Учні брали участь у різноманітних проєктах: від створення спільних продуктів до виконання дослідницьких та творчих завдань. Кожен проєкт був спрямований на розвиток конкретних умінь: учні навчалися висловлювати власну думку та слухати інших, ефективно співпрацювати в команді, генерувати креативні ідеї, аналізувати інформацію, приймати рішення, планувати та організовувати власну діяльність, контролювати емоції та відповідально виконувати завдання. Особливу роль відігравала систематична рефлексія, яка дозволяла школярам усвідомлювати прогрес, оцінювати власні досягнення та планувати подальший розвиток.

Проєктні завдання охоплювали широкий спектр soft skills і включали такі теми, як «Мій дружній клас», «Екокоманда: рятуємо планету», «Міні-сад на підвіконні», «Ми – репортери», «Математика в моєму житті», «Лабораторія дружби», «Шкільний ярмарок талантів» та інші. Реалізація цих проєктів сприяла розвитку комунікації, командної роботи, креативності, критичного мислення, відповідальності та емоційної саморегуляції.

На контрольному етапі проводилась повторна діагностика для оцінювання ефективності впровадженої методики. Використовувалися ті самі методи, що й на констатувальному етапі: спостереження, аналіз продуктів діяльності, рольові та ігрові завдання, опитування та самооцінка учнів. Порівняння результатів дозволило виявити динаміку розвитку soft

skills і визначити, наскільки проєктна діяльність вплинула на формування ключових компетентностей.

Після впровадження методики у формувальному етапі, що включав проєктні завдання та спеціально розроблені вправи для розвитку soft skills, у експериментальному класі відбулося значне зростання рівнів сформованості: високий рівень зріс із 13–18% до 26–39% (6–9 учнів), особливо за критеріями комунікації, критичного мислення та відповідальності (1-й, 3-й та 6-й критерії); достатній рівень підвищився з 30–35% до 35–44% (8–10 учнів). Наприклад, за 4-м критерієм кількість учнів із достатнім рівнем збільшилася з 8 (35%) до 10 (44%); середній рівень зменшився з 26–30% до 18–26% (4–6 учнів), що свідчить про перехід значної частини учнів до достатнього та високого рівнів; низький рівень знизився з 22–26% до 4–9% (1–2 учні), наприклад, за 2-м критерієм з 6 (26%) до 1 (5%).

У контрольному класі позитивної динаміки не спостерігалось: високий рівень залишався на рівні 17–25% (4–6 учнів), достатній – 25–33% (6–8 учнів), середній – 29–38% (7–9 учнів), низький – 17–21% (4–5 учнів).

Отже, числові показники підтверджують, що застосування проєктних технологій у навчальній діяльності молодших школярів призвело до суттєвого підвищення рівня сформованості soft skills. Методика дозволила збільшити кількість учнів із високим і достатнім рівнями, зменшити частку учнів із середнім та низьким рівнями, підвищити комунікативні, креативні, критично-мисленнєві та регулятивні компетентності, а також покращити емоційний інтелект та відповідальність школярів.

Отримані дані засвідчили суттєві позитивні зміни у розвитку м'яких навичок учнів експериментального класу: значно підвищився відсоток учнів із високим і достатнім рівнями сформованості soft skills, зменшилася частка учнів із середнім і особливо низьким рівнями. Найбільш помітні зміни спостерігались у сферах комунікації, співпраці, критичного мислення, креативності, саморегуляції та відповідальності. У контрольному класі значних змін не зафіксовано, що підтверджує, що покращення у

експериментальній групі пов'язані саме із застосуванням проєктної методики.

Таким чином, експериментальна перевірка довела, що запропонована методика розвитку soft skills через проєктну діяльність є ефективною. Вона сприяє всебічному розвитку ключових м'яких навичок молодших школярів, активізує їхню навчальну та соціальну активність, формує комунікативні, креативні та регулятивні компетентності, а також забезпечує підвищення внутрішньої мотивації до навчання та відповідального виконання завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз впровадження в освітню практику. *Початкова школа*. 2015. № 10. С. 3–8.
2. Білик В. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. №5. С. 6-8.
3. Богданець-Білокаленко І. П. Методичні основи формування ключових компетентностей у молодших школярів. *Початкова освіта*. 2017. № 2. С. 21–25.
4. Васильєва С. В. Групові форми навчання у початковій школі. *Педагогічна майстерність*. 2021. № 3. С. 45-50.
5. Взаємодія учня і вчителя у площині проектної діяльності : матеріали роботи творчої групи педагогів Волинської області. *Проектна діяльність у школі* Київ : Шкільний світ. С. 38-51.
6. Вороненко Т. Класифікація навчальних проєктів. *Проблемисучасного підручника*. № 17. Київ: Педагогічна думка, 2016. С. 76-91.
7. Гарага А. В. Формування “Soft Skills” студентів університету – перспективний напрям підвищення якості вищої освіти. *Економічний вісник університету*. № 47. С. 46–52.
8. Глазунова О. Г., Волошина Т. В., Корольчук В. І. Розвиток “soft skills” у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2019. С. 93–106.
9. Голод С. Є. Цифрова компетентність учнів як умова їх успішної соціалізації. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. № 1 (75). С. 43–51. URL: <https://journal.iitta.gov.ua>.
10. Гончаренко С. У. *Педагогічний словник*. К.: Либідь, 1997. 376 с.
11. Гриценко Л. І. Метод проєктів як засіб формування читацької компетентності учнів. *Література в рідній школі*. 2019. № 6. С. 10–13.

12. Дем'яненко В. І. Проектна діяльність майбутнього вчителя початкової школи в контексті нової освітньої стратегії. Молодий вчений. 2017. № 10.2. Т. 50. С. 18–22.
13. Державний стандарт початкової освіти. Прийняття від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 20.02.2025).
14. Діяльність молодшого школяра. URL: http://pidruchniki.com/13761106/psihologiya/diyalnist_molodshogo_shkolyara (дата звернення: 05.04.2025).
15. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 6. С. 239–242.
16. Додусенко Н.О. Проектна діяльність в початковій школі. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 223 с.
17. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Авторукладач Н. П. Наволокова. 2-ге вид. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 176 с.
18. Єрмакова О. П. Формування м'яких навичок у молодших школярів. *Початкова освіта*. 2019. № 5. С. 23-28.
19. Журба К. В. Метод проектів у шкільній освіті: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2018. 128 с.
20. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
21. Застосування методу проектів у підготовці майбутніх викладачів до самоорганізації в професійній діяльності. Проблеми освіти: зб. наук. праць. Ін-т модернізації змісту освіти МОН України. Житомир: Вид. О.О.Євенок, 2017. Вип. 87. С. 191–196.
22. Іванова Л. В., Скорнякова О. В. “Soft skills” як важлива складова конкурентоспроможності фахівця з інформаційних технологій. *Young Scientis*. 2018. № 12. С. 83–87.

23. Калашнікова І. В. Формування м'яких навичок (soft skills) у початковій школі URL: <https://vseosvita.ua/library/naukovo-metodychna-robota-stattia-formuvannia-soft-skills-iak-osnovne-zavdannia-suchasnoho-vchytelia-metody-ta-pidkhody-do-rozvytku-komunikatyvnykh-ta-886246.html>
24. Карпов О. В. Як навчитися аргументувати й переконувати. *Основні поради*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/adv-new/48328>
25. Клименко О. А. Проектна діяльність на уроках української літератури. *Дивослово*. 2022. № 7. С. 34–38.
26. Коваль К. О. Розвиток “Soft skills” у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
27. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 12.04.2025).
28. Корнюш Г. В. Формування м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти у контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2020. № 36. С. 99–110.
29. Кузь В. Г. Проектна діяльність учнів початкових класів: методика та підходи. *Початкова школа*. 2018. № 5. С. 17–21.
30. Литвиненко І. П. Інноваційні технології в літературній освіті. Харків : Вид-во «Ранок». 2020. 96 с.
31. Мірошник С. І. Теоретичні основи навчальної проєктної діяльності учнів. *Народна освіта*. 2014. №2 (23). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2383.
32. Морзе Н.В., Барна О.В., Вембер В.П., Кузьмінська О.Г. Проектна діяльність як засіб формування ІКТ-компетентності учнів. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2014. №3 (51). С.52-59.

33. Онопрієнко О. В. Проекти до снаги сучасним дітям як спосіб ознайомлення зі світом. Організація проектної діяльності на уроках математики. *Учитель початкової школи*. 2017. № 2. С. 7–9.
34. Пироженко Л. О. Метод проектів як сучасна педагогічна технологія. *Рідна школа*. 2005. № 4. С. 35–38.
35. Підласий І. П. *Педагогіка: підручник для студентів педагогічних навчальних закладів*. К.: Освіта, 2007. 512 с.
36. Пометун О. І., Пироженко Л. О. *Сучасний урок: інтерактивні технології навчання*. К.: А.С.К., 2004. 192 с.
37. Пометун, О. І. *Теорія і практика проектного навчання*. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2016. 144 с.
38. *Проектна діяльність у школі / Упоряд. М. Голубченко*. Київ: Шкільний світ, 2007. 128 с.
39. Проектна технологія. URL: <http://zakinppo.org.ua/onlajndovidnik-klasного-kerivnika/vihovni-tehnologii-ta-formi-roboti/1256-proektna-tehnologija>
40. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній початковій школі : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта, 2021. 144 с.
41. Савченко, О. Я. Розвиток особистості молодшого школяра в умовах реалізації компетентнісного підходу. *Початкова школа*. 2016. № 3. С. 4–8.
42. Слободяник о. Аналіз поняття «проект», «проектна технологія», «педагогічне проектування» у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]* . Серія : *Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2015. № 7(3). С. 234-243.
43. Стадній А. І. Роль цифрових технологій у формуванні soft skills у школярів. *Інформаційне суспільство*. 2021. № 2. С. 35–41.

44. Стадній А. С., Голод С. В. М'які навички в професійній діяльності. XLIX науково-технічна конференція підрозділів ВНТУ : матеріали, 27–28 квітня 2020 року. Вінниця. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29692/9603.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
45. Стеблюк Л. В. М'які навички як основа організації якісного освітнього процесу. *На Урок*. 2023. URL: <https://naurok.com.ua/m-yaki-navichki-yak-osnova-organizaci-yakisnogo-osvitnogo-procesu-409864.html>
46. Сухомлинська О. В. Метод проектів у сучасній педагогіці. *Педагогічна думка*. 2020. № 1. С. 21–24.
47. Ткаченко В. Л. Розвиток соціально-комунікативних навичок у молодших школярів. *Освіта і суспільство*. 2021. №7. С. 11-16.
48. Ткаченко Т. В. Проектна технологія в навчанні української літератури : з досвіду роботи. *Учитель української мови та літератури*. 2019. № 5. С. 45–47.
49. Трач С. А. Формування ключових компетентностей учнів засобами проектної діяльності. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2019. № 11 (86). С. 58–62.
50. Українська Вікіпедія. Проектна діяльність. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Проектна_діяльність
51. Філатова Н. В. Креативне мислення, «гнучкі навички» і конкурентоспроможність на ринку праці військовослужбовців, випускників курсів у межах проекту «Україна – Норвегія». Менеджмент підприємницької діяльності: навчальний посібник для професійної підготовки військовослужбовців ЗС України, звільнених у запас. Одеса : Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» ; Гельветика, 2018. С. 216–233
52. Чередниченко Г. М. Використання методу проектів у середній школі: підруч. для вчителя. Львів : Світ. 2017. 112 с.

53. Шевченко І. п. Розвиток комунікативних та соціальних навичок у молодших школярів через групову роботу. *Педагогічний альманах*. 2021. № 9. С. 20-26.
54. Шелестова, Л. Є. Формування життєвих навичок у процесі навчання молодших школярів. *Початкова школа*. 2019. № 7. С. 12–15.
55. Якимів Н.А. Проектно-дослідницька діяльність молодших школярів. *Дослідницька робота школярів*. 2003 . № 1. С. 48-51.
56. Cinque M. Soft skills development in European countries. *Tuning Journal*. 2016. № 2. P. 389–427.
57. Covington J. *Project-Based Learning: A Guide for Educators*. New York: Education Press, 2018.
58. Haselberger D. *Mediating Soft Skills at Higher Education Institutions: Guidelines for the design of learning situations supporting soft skills achievement*. California : Modes, 2012. 133 с.
59. Mosquera I. Ideas to bring soft skills into the English classroom. *British Council. Teaching English*. 2019. URL:<https://www.teachingenglish.org.uk/blogs>
60. OECD. *Future of Education and Skills 2030: Conceptual Learning Framework*. OECD Education 2030. 2018. URL: <https://www.oecd.org/education/2030>.